

קונטרס

הבינוני

פרשת
כי תבוא
תש"פ

שנה ב' חוברת מ"ט

שיעורי

הרב שמעון שפיצער שליט"א
הנלמדים בבית המדרש 'בית אהרן'
רח' פחד יצחק 5, ביתר עילית ת"ו

הבינוני

שיעורי הרב שמעון שפיצער שליט"א

A PROJECT OF

שמעו ותחי נפשכם!!

האזינו למאות שיעורים השווים לכל נפש
הנאמרים מדי יום ביומו בכל מקצועות התורה
והחסידות מסודרים להפליא ומלאים כל טוב

קול הבינני

בארה"ב

718-686-8300

ארץ ישראל

072-257-7726

להצטרף לקבלת השיעורים או החבורות

באימייל ולשלוח הערות:

info@lomdoschasidus.com

H0722577726@gmail.com

347.351.2400 / 053.311.0743

שיעורי הרב שמעון שפיצער שליטיא

מפתח הענינים:

מדור אמונה ובטחון שיעור ס"ז

יסודות התפילה הנלמדות מיסודות הבטחון

ההכרה בשפלות עצמו ובגדלות הבורא \ תפילת האדם מזוון לנפשו \ מפני כך הקב"ה מתאוה לתפילתנו \ כרום זולות לבני אדם \ תיקונים גדולים על-ידי התפילה \ העולם נתקן על-ידי תיקון האדם \ עיקר גדול באמונה ובהשלמת הנפש \ החסרון משלים את האדם \ ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו \ קרבת אלוקים לי טוב \ שתיקותא ומיבעי רחמי \ התפילה ככלי להחדרת הבטחון בלב \ יסוד א' - והבוטח בה' חסד יסובבנו \ יסוד ב' - אשר אדם בוטח בכ' \ לאחר התפילה מרגיש האדם מאושר \ משל לסבר את האוזן \ חנני ה' כי אומלל אני \ יסוד ג' - התפללתי ולא נושעתי, היתכן?! \ סתירה מיניה וביה \ המבחן האמיתי לבטחון \ יסוד ד' - חסדים מקיפים \ הזהירות מן הגלגל החוזר \ יסוד ה' - סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה \ הכל לפי המדרגה \ יסוד ו' - ה' צלך \

יום שני פרשת כי תבוא - ו"א אלול ה'תש"פ

הקללות שבתוכחה ככלי מחזיק ברכה

עיני ה' אלוקיך בה \ והיו לך לאות ולמופת ובזרעך עד עולם \ השואה האיומה היא עדות לאהבת ה' \ במקום של גילוי שכינה שם שורה הברכה \ המבין ברמזים קלים אינו זקוק לרמזים גדולים \ מן שמיא הוא דרחמי עליה \ הרואה יסורים באים עליו יפשפש במעשיו \ יסורים מכפרים עוונותיו של אדם \ לא תוכל להתעלם \ נאמנים פצעי אוהב \ אין אנו רשאים להפטר מקיום מצות השבת אבידה \ בחכמה יבנה בית \

יום שלישי פרשת כי תבוא - ו"ב אלול ה'תש"פ

מצות הביכורים כיסוד בעבודת החיים

ושמחת בכל הטוב \ וכל טוב לעולם אל יחסרנו \ אופן ההתדבקות לחלק השפע שבקדושה \ שמח בחלקו גם ברוחניות \ הסרת הקליפה מן הפרי \ קנאת סופרים

לנצל הכוחות הרוחניים \ עיקר ההתבוננות בחלק הראשון \ הבאת ביכורים
מהכלים הרוחניים \ עצה טובה קמ"ל \ הנהגת ה' צלך \ ההודאה על הקשיים \

יום רביעי פרשת כי תבוא – י"ג אלול ה'תש"פ

מצות הביכורים ביסוד בעבודת החיים (חלק ב')

משרשי מצות הביכורים \ אחר השבח בא הבקשה \ הפעם אודה את ה' \ הודאה
לשעבר וצועק לעתיד לבוא \ המודה כדי לבקש נראה כחונף \ הכל לפי כוונת
האדם \ בין מילי דעלמא למילי דשמיא \ השקיפה ממעון קדשך מן השמים \
כלי מלא מחזיק ריקן אינו מחזיק \ האור נמשך אל האור \ זכרתי ימים מקדם
הגיתי בכל פעליך... \ תועלת ההודאה כתועלת הוידוי \ צאי לך בעקבי הצאן \
שלוש תפילות במקום ביכורים \

מדור שבת קודש

ואני תפילתי לך ה' עת רצון – חלק ב'

זמן שאין בו מניעה מצד המבקש המתבקש והמבוקש \ עיקר אמירת בריך
שמה בשבת במנחה \ שלושה מעידין זה על זה \ שלושת תנאים הגורמים אלו
לאלו \ חיות הקודש \ קבלת התפילה על-ידי שינוי הויית האדם \ תנאי התנה
הקב"ה עם הבריאה \ זמן מסוגל להתהוות להויה אחרת \ קריאת התורה במנחה
לכפר על זלזולי עמי הארץ בקריאה \ וייעשו כולם אגודה אחת \ טעם הגון
באמירת צדקתך

מדור הילולא דצדיקיא

האדמו"ר הרה"ק רבי אברהם אביגדור נתום בן הרה"ק רבי יעקב יצחק דן מסטריקוב זיע"א

חידוש מפולין \ יצק מים על ידי הגרי"ז מבריסק \ הורמנא דמלכא \ על דא
התחרט הרבי \ הטעם שלא התפלל משה על שאר המרגלים \ בורח מן
האדמו"רות \ מבין גדול בכבוד \ כשאומר לך על ימין שהוא ימין \ משים עצמו
כמדבר שהכל דשין בו \ ויסב את פניו אל הקיר ויתפלל \ טבילה בזיעה של
מצוה \ קשה זיווגו של אדם כקריעת יפ סוף \ חיזוק נפלא לחודש אלול

לזכות
אליעזר בן פיגא ומשפחתו

לזכות ולרפואת
חנה בת ראכיל

מדור אמונה ובטחון שיעור ס"ז

יסודות התפילה הנלמדות מיסודות הבטחון

ממון, כאן יחסר לו ענין של בין אדם לחבירו, והכל מפני שהקב"ה טוב ומטיב ורצונו להרגיל את האדם פעם אחר פעם ששום עצה לא תועיל לו ורק אם יפנה אליו יושלם לו חסרונו.

תפילת האדם מזון לנפשו

בספר ה'כוזרי'¹ (מאמר ג' או' ה') כתב שתפילת האדם טובה לנפשו כפי שהמזון טוב לגופו. כשגופו של אדם שבע, דעתו מיושבת עליו ואינו מרגיש חסרון; כמו כן לענין נפשו של אדם - עד שלא התפלל, הרגיש האדם חסרון בנפשו, וכיון שהתפלל, והיינו שהתפלל באופן הראוי, כלומר שהוסיף שבה והודאה לתפילתו, ובחלק הבקשה החזיק בלבו את ההכרה שהוא תלוי בהש"ת מקור חיותו, נפשו מרגישה שובע גדול.

אמור מעתה: כאשר האדם מתפלל, אין שלוותו באה לו מחמת פריקת המשא המונח לו על לבו בלבד, אלא היא נובעת

ההכרה בשפלות עצמו ובגדלות הבורא

בשני השיעורים הקודמים הרחבנו הרבה לבאר שטעם מצוות תפילה הוא כדי להתקרב על ידה אל השי"ת, ועל ידה נגיע אל ההכרה העמוקה הן שבעצמנו אין אנו יכולים לעשות מאומה והן שהקב"ה הוא כל יכול, אשר זהו בעצם ההכרה בשפלות עצמנו מחד ובגדלות הבורא מאידך, ואכן מדרגות רבות יש באופני ההכרה, וככל שתגבר ההכרה בלב האדם, כך תגדל שלמותו.

עוד נתבאר שמסיבה זו ברא השי"ת חסרון בעולם כדי שיצטרך האדם לפנות אליו מחמת רצונו שיתמלא לו חסרונו, וממילא יזכה ותגבר בלבו ההכרה שהוא עצמו אינו יכול לפעול כלום ושהקב"ה כל יכול, ועל ידי כן תחזק שלמותו. ונתבאר שטעם זה לא יימלט האדם מן החסרונות, כאן יחסר לו ענין של שכל, כאן יחסר לו

¹ לרבי יהודה הלוי ז"ל בתחילת תקופת הראשונים בדור תלמידי הרי"ף ז"ל [ניתכן שהוא עצמו אף היה מתלמידיו], מגדולי משוררי הדורות חיבר בין השאר השיר 'יום שבתוך' לש"ק וקינה 'ציון הלא תשאליו'. חיבר ספר זה על יסוד ויכוח שהיה כמה דורות לפניו בין מלך כוזר ובין החבר רבי יצחק הסנגרי, להוכיח אמיתות היהדות.

לתפילתן, הוא להיותו מתאוה לשלמותם של צדיקים, אשר תחילת תהילתן היא התפילה, אשר בה יישירו נגדו יתברך, ותהיה כונתם לעבודתו, אשר היא התחלה ומבוא גדול להשגת השלמות כנזכר.

ברום זולות לבני אדם

עוד אמרו חז"ל (ברכות ו, ב): מאי פְּרָם זְלוּת לְבַנֵי אָדָם (תהלים יב, ט)? אלו דברים שעומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלין בהן. ופירש רש"י דברים שעומדים ברומו של עולם – כגון תפילה, שעולה למעלה. והנה כוונת חז"ל היא בוודאי לאלו שמאחרים לתפילה, כמו גם לאלו שממלמלים את תיבות התפילה בשפתותיהם ולבם בל עמם.

אך באמת שורש הדבר הוא מפני שאינם מכירים שעל-ידי התפילה יכולים הם להתעלות ולקנות את שלמותם, כי אילו היו מכירים זאת, אין שום ספק שלא היה מזלזלים כי הוא זה בתפילתם. והרי ככל שהאדם נעשה שלם יותר, גם העולם נעשה שלם יותר על-ידו, ועוד זאת כל צרכיו וענייניו באים אליו יותר בשלמות. ומי פתי יפסיד כל זאת במו ידיו על-ידי זלזול ח"ו בכוונת התפילה ובהכנתו אליה...

תיקונים גדולים על-ידי התפילה

ראו נא לשון נוסף מהתנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי בספר הזוה"ק (ויקהל רטו, ב): צְלוּתָא דְּבַר נָשׁ, פְּמָה דְּאַמְרֵתוּן אֲתוּן

בעיקר ממה שהוא מתקרב אל ה' כי אז אורו של הקב"ה מאיר את נפשו, והרי זה מזון אמיתי שנפשו מקבלת.

מפני כך הקב"ה מתאוה לתפילתנו

ומזה נשכיל להבין אותם מאמרי חז"ל המדברים בחביבותו הגדולה של הקב"ה את תפילתם של ישראל, וכגון מה שאמרו (יבמות סד, א) שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים, כי על-ידי התפילה האדם משלים את עצמו, ולזאת הקב"ה מתאוה.

וכן כתב להדיא בספר "פרקי משה" על מסכת אבות², שם התפלא על לשון התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי (פ"ב מ"ג) "הוי זהיר בקריאת שמע ובתפילה", כי לכאורה אין הזהירות בק"ש ותפילה מידה טובה כשאר הדברים המופיעים בפרקי אבות, אלא הלכה ברורה היא מהלכות אורח חיים.

והרחיב לבאר שם שכוונת רבי שמעון להורות שעל האדם לשפר ולתקן את הק"ש ותפילה שלו באופן שישפיעו על כל עבודת חייו, ותוך כדי דיבורו הוא כותב בלשונו: אשר על כן אמרו רז"ל שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים וכו', שהדבר פשוט תכלית הפשיטות, שאין השם יתברך מתאוה לתפילתן לפי שהוא צריך לה, כי מה יוסיף ומה יתן לו כשבחיו של בשר ודם. וגם אין צריך לישאל אדם אליו יתברך בפיו ובשפתיו כדי שישמע השם יתברך, כי הוא בוחן לבות וכליות וצפוני טמוני כל... והיותו מתאוה

² לרבינו משה אלמושנינו ז"ל רב בסאלוניקי שביוון מתלמידי מהר"י טאיטאצאק ז"ל. כתב ספרים בכל מקצועות התורה, שרק מיעוטם נדפס ורובם אבד. נפטר בקושטא בשנת ש"מ. ביאוריו צוטטו במדרש שמואל ובתוספות יו"ט.

והנכבד, לידי תיקון על-ידי התפילה. אבל עכשיו שידוע לנו שהתפילה שהאדם מתפלל בעקבות החסרון מוסיפה לו שלמות בנפשו, כי על ידיה מתחזקת ההכרה בלבו שהוא תלוי ועומד בחסד ה', נוכל להבין שפיר שעל-ידי התפילה יתוקנו כל העולמות.

העולם נתקן על-ידי תיקון האדם

וזאת יש לידע שהשלמת הנפש שאנו מדברים עליה כוונתה אפילו להתקרבות של פסיעה אחת בלבד. כל אחד מאותה מדרגה שבה הוא עומד, אם תתבהר אצלו יותר ולו כמעט אותה הכרה שהוא תלוי בחסד ה', הוא ייעשה יותר קרוב להיות האדם השלם ותיכף ומיד יעשה העולם יותר מתוקן, וכיון שייעשה העולם יותר מתוקן, ממילא יבוא אליו שפע יותר גדול וצרכיו ימולאו יותר מבתחילה, כי כן סידר הקב"ה את הבריאה, שכאשר ישלים האדם את עצמו, ישלים את כל העולם עמו.

והלא כך אמרו חז"ל, שמטעם זה נברא האדם אחרון, לאמור שמעתה כל הבריאה תלויה בו, וכשהאדם ישלים את עצמו על-ידי התפילה³, ישלים את כל העולם עמו, ולכן הקב"ה מתארה לתפילתו.

עיקר גדול באמונה ובהשלמת הנפש

בפרשת בשלח נאמר: וַיִּסְעוּ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר סִין וּגְו' וַיַּחֲנוּ בְּרִפְדִּים וְאִין מַיִם לְשֵׁתֵי הָעָם: וַיִּרְבּוּ הָעָם עִם מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ תָנוּ לָנוּ מַיִם וְנִשְׁתֶּה וּגְו' וַיִּצְמַא שָׁם הָעָם לַמַּיִם וַיִּלְךְ הָעָם עַל מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ לָמָּה זֶה הָעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרָיִם וּגְו', וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל ה'

קְדִישֵׁי עֲלִיוֹנִין, וַיִּפְּאֵה חוֹלְקִיכוֹן, דְּהָא בְּצִלוֹתָא מִתְתַּקֵּן גּוּפֵיהּ וְנַפְשֵׁיהּ דְּבַר נָשׁ, וְאַתְּעֵבִיד שְׁלִים.

נתפילתו של אדם, היא כמו שאמרם אתם קדושים עליונים, אשרי חלקכם, כי בתפילה מתתקן גופו ונפשו של אדם ונעשה שלם].

ומוסיף שם בזה"ק: צְלוֹתָא אִיְהִי תְקוּנָתָא מִתְקַנְן מִתְתַּקֵּנָן כְּתָדָא, וְאִינוּן אַרְבַּע. תְּקוּנָא קְדָמָא, תְּקוּנָא דְגַרְמִיָּה, לְאַשְׁתְּלָמָא. תְּקוּנָא תְּנַיִנָא, תְּקוּנָא דְהָאֵי עֲלָמָא. תְּקוּנָא תְּלִיתָא, תְּקוּנָא דְעֲלָמָא לְעֵילָא, בְּכָל אִינוּן חִילֵי שְׁמַיָּא. תְּקוּנָא רְבִיעָא, תְּקוּנָא דְשְׁמַא קְדִישָׁא, בְּרִזָּא דְרְתִיכִין קְדִישִׁין, וּבְרִזָּא דְעֲלָמִין כְּלָהוּ, עֵילָא וְתַתָּא בְּתְקוּנָא כְּדָקָא יָאוּת.

נתפלה היא, תיקונים מתוקנים, שמתתקנים כאחד, והם ארבע תיקונים. התיקון הראשון, הוא תיקונו של האדם עצמו, להשתלם. התיקון השני, הוא תיקונו של העולם הזה. התיקון השלישי, הוא תיקונו של העולם העליון בכל צבאות השמים. התיקון הרביעי, הוא תיקונו של השם הקדוש בסוד המרכבות הקדושות, ובסוד העולמות כולם למעלה ולמטה בתיקון, כראוי].

ולפי מה שנתבאר בשיעורים הקודמים על-פי דברי הראשונים והקדמונים, הדברים מתיישבים היטב על לבנו, כי לו היינו סבורים שהתפילה נועדה רק למען השגת המבוקש, קשה להבין איך יבואו כל העולמות, ואף גם השם הגדול

³³ ראה 'אוהב ישראל' תזריע.

והן האדון ברוך הוא היה מכריחם לצעוק אליו ולהסיר המחשבה הרעה באמצעות תוקף הצמאון, וכל זה השכיל והבין משה, ולזה לא התפלל אל ה' והיה מצפה לתקנת האדון מהם, וכשראה כי גדול הכאב אמר לפני ה' 'מה אעשה לעם הזה', פירוש מה אעשה להם להרחיק תלונתם מעלי. ומזה תדע כי הרגיש משה כי אין דבר זה תלוי בתפילה, שאם לא כן היה מתפלל כמו שעשה על הים, ולו יהיה שלא נענה היה מוסיף בתפילה עד שיענהו ה'. וטען עוד לפני ה' 'עוד מעט וסקלוני', פירוש אם תוסיף לצערם עוד מעט ותולדות הדבר שתצא מהם היא וסקלוני, ולו יהיה שאחר תוסיף לצערם עד שיצעקו לפניך בבכיה רבה ותצא כוונת ה' לפועל, אבל ביני ביני וילך משה בסקילה, וזו טענה הנשמעת. ע"כ דבריו המאירים של ה'אור החיים' הק'.

החסרון משלים את האדם

עכ"פ למדנו מדבריו שדבר זה באה התורה ללמדנו בזה הפרשה, שכאשר הקב"ה מביא חסרון לאדם, אינו מפני שכך הוא הטוב ביותר בעבורו שיישאר בחסרונו זה, אלא מפני שעל ידו יוכרח להשלים את עצמו בתפילה ואז יתמלא חסרונו. ומטעם זה אין התפילה נחשבת כנסיון לשנות רצון הקב"ה ח"ו, וכמו כן אין היא נחשבת כחוסר בטחון כאשר שאלו רבים שלכאורה התפילה סותרת את הבטחון, שהרי הבוטח מאמין שהקב"ה יודע יותר טוב ממנו מה טוב בעבורו, ואם כן מה לו להתפלל לשינוי המציאות. אך לפי המתבאר (ודובר הרבה בשיעורים הקודמים) אין ביניהם שום סתירה, כי אדרבא, הסיבה שהקב"ה מכניס

לאמר מה אעשה לעם הזה עוד מעט וסקלוני: ויאמר ה' אל משה עבר לפני העם וקח אתך מזקני ישראל ומטף אשר הכית בו את היאר קח פיך והלכת: הנני עמך לפניך שם על הצור בתרב והפית בצור ונצאו ממנו מים ושתה העם וגו'.

כתב על זה ה'אור החיים' הק': הנה הענין יוליד התימה, למה יביאם ה' אל הנסיון הגדול הזה למות בצמא, וכפי השכל ישער אדם שדבר זה וכדומה תוליד הכפירה. ועוד תגדל הקושיא על משה שבמקום שיאזור חלציו בתפילה ובתחנונים, בא בטענה לפני ה' עוד מעט וסקלוני, שיראה כי לא חשש על צמאונם ועל מות בני ישראל בצמא, כי הכתוב מעיד כי צמאו למים.

ונראה כי ה' ניסה אותם להדריכם לשאת עיניהם ולהתפלל לפני ה', כי זה עיקר גדול באמונה ובהשלמת הנפש (והוא מלמדנו בינה עד דורנו אנו, להבין מדוע הקב"ה מכניסנו למצבים של חסרון, שהוא כדי ששלים את נפשותנו על-ידי התפילה ועל-ידי חיזוק האמונה שבא בעקבותיה). ותמצא שנתחכם ה' על הדבר ולא נתן להם מן יום לחודש אלא דבר יום ביומו, ואשר על כן מנע מהם הנס עד שיתחנונו למול קונם וישמע צעקתם.

ומודיע הכתוב כי במקום שיצעקו לה' היו מריבין עם משה וכשתקף עליהם הצמאון וילן העם על משה (וכפי שנוהגים בני האדם בדרך כלל, להוציא את הכעס על אלו שלדעתם אשמים בצרותיהם, ושוכחים כי הם רק שלוחים של מקום). לזה סידר הכתוב סדר המעשה ויצמא וגו' וילן וגו', לומר שלא עשו דבר זולת זה, הא למדת כי לא צעקו לה'...

וכן מצאו לזה בעלי המוסר⁴ רמז במה שאמרו בגמרא (ב"ק ג, ב) למאן דאמר 'מבעה' (שבארבעה אבות נזיקין) זה אדם המזיק, שהוא נלמד מלשון הפסוק (ישעיהו כא, יב) "אמר שומר אתא בוקר וגם לילה אם תבעיון בעיון", אשר פירושו מלשון תפילה ובקשה כמבואר שם בפירוש רש"י. הרי שמהותו של אדם בעולם הזה, היא במה שהוא מתפלל לה' כל ימי חייו.

והיינו כדרך האמור, כי האדם ירד לעולם הזה מצד אחד עם חסרון ומצד שני עם דעת, והמלאכה המוטלת עליו היא לעשות את החיבור ביניהם, וכיעשה חיבור זה, תשתלם נפשו.

קרבת אלוקים לי טוב

וזה מסביר גם מה שכתב בספה"ק **"בני יששכר"**⁵ (מאמר ח, אות א), **שעל-ידי התפילה נעשה האדם להיות אחרת, ולכן ההנהגה משתנית בשבילו, כי כן התנה הקב"ה עם הבריאה מתחילה, שאם יתהווה האדם להיות אחרת ויעלה למדרגה גדולה יותר, תהיה ההנהגה בשבילו באופן אחר. ולכן אינו נקרא שינוי מחשבתו של הקב"ה, שהרי מתחילה כבר הותנה כך, שאם יעלה למדרגה אחרת, תהיה ההנהגה בשבילו באופן אחר.**

האדם מבין כל פעם שהוא רואה שיש לו איזה חסרון, שהקב"ה מטיב עמו בזה, ואין רצונו שיקבל את המציאות כפי שהיא בחסרונה ותו לא מידי, אלא רצונו שיתפלל אליו שישלים לו חסרונו, וכוונתו בתפילתו

את האדם היא כדי שיוכרח להתפלל אליו, וכשיתפלל אליו באופן הראוי, יתחזק הבטחון בלבו ויתקרב יותר אל ה', ואז ממילא גם יושלם לו חסרונו.

וכבר נתבאר עוד בשיעור שנמסר ביום רביעי פרשת כי תצא, שאין זה סתם שהקב"ה עושה חסרון כאן וחסרון שם, אלא זהו מהותו של העולם הזה. הקב"ה ברא עולם שהוא מלא בחסרונות. והוא חידוש נפלא, שהרי אצל הקב"ה יש רק שלימות, ואיך יברא עולם כזה שהוא מלא בחסרונות. אך הקב"ה צמצם את אורו וברא עולם כזה שהוא מלא בחסרונות (ואין הכוונה דווקא שיצטרכו בני אדם להתייטר, אלא שלא יראו את צרכיהם תיכף ומיד לנגד עיניהם), וכל זה בכדי שיצטרכו הבריות לחזק את הבטחון בה' בלבם ולהשליך את ייבתם על השי"ת, כי על ידי כן ישלימו את נפשם, ויזכו לגן עדן, לא רק בעולם הבא אלא גם בעולם בעולם הזה.

ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו

במסכת ברכות (כא, א) איתא: רבי יוחנן אמר ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו. כוונת הדבר ביאר הרה"ק רבי אשר מסטאלין (בנו של רבי אהרן הגדול) זי"ע (בית אהרן סדר היום אות ז), שצורת החיים הנכונה היא, שכל היום יחיה האדם במצב של תפילה (ולאו דווקא לעמוד כל היום ולהתפלל). כלומר, שירגיש בכל עת שאין מי שישלים לו את כל אותם חסרונות המקיפים אותו מלבד השי"ת בכבודו ובעצמו.

⁴ ראה ספר 'השתפכות הנפש'. ראה עוד ספה"ק 'שם משמואל' תולדות (תרע"ב).

⁵ הובא בשיעור שנמסר ביום חמישי פרשת כי תצא בענין תפילת מנחה שבשבת קודש, ראה לקמן.

הכין לו מהלך של תפילה, בו ידבר האדם הרבה הן משפלות עצמו והן מגדלות הבורא, כדי שיתחזק הבטחון בלבו עד בלי שיעור וגבול.

כפי שהוזכר, אם נבין יסוד זה היטב, נגלה שהרבה מן הקושיות והבלבולים שמתעוררים אצל בני אדם בענין התפילה, מוצאים את פתרונם דווקא בסוגיית הבטחון, כי אז נבין שכל יסוד שחז"ל יסדו בתפילה הוא סניף ליסוד מקביל שנאמר בענין הבטחון, כך שאם נעמיק יותר באותו יסוד שנתבאר בענין הבטחון, יבואר על נכונה גם הסניף שבענין התפילה, וממילא יסתלקו כל הקושיות והבלבולים לצידי צדדים.

יסוד א' – והבוטח בה' חסד יסובבנו

הנה דוד המלך ע"ה אמר (לב, י):
 "והבוטח בה' חסד יסובבנו", ופירושו שהבוטח בה' יזכה בוודאי לטוב נגלה בזה העולם. ונתבאר בארוכה בשיעור השני בשיעורי הבטחון, שאין הדבר בא לו לבוטח בתורת שכר או בתורת סגולה, אלא חוק הוא בבריאה שכל הבוטח בה', הכל מתהפך לו לטוב נגלה.

יסוד זה הובא בדבריו הברורים של המגיד הק' ממעוריטש זיע"א. ועוד הובא שם מעשה בהרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זיע"א שפעם חלה אנושות ושכב על ערש דוי, ואז עלה בזכרונו מה שרבו המגיד הק' אמר בפירוש הפסוק הבוטח בה' חסד יסובבנו, שהבוטח בה' זוכה להנהגה אחרת, הנהגה של חסד וטוב נגלה; הוא חיזק את בטחונו בה' והבריא כליל.

והנה מאחר שנתבאר שהתפילה היא

לא תהיה למען השגת המבוקש אלא כדי לחזק בלבו ההכרה שהוא בעצמו אין לו שום כוח ורק הקב"ה יכול להושיעו, כי אז יעלה למדרגה חדשה של קרבת אלוקים, וכיון שכן תתמלא שליחותו של אותו חסרון, וממילא יוכל החסרון להתמלאות וייטב לו לאדם בזה ובבא.

שתיקותא ומיבעי רחמי

וזהו מה שאמרו חז"ל (ברכות סב, א):
 קבלה דיסורי - שתיקותא ומבעי רחמי.
 שתיקותא היינו שיקבל באהבה את המציאות כפי שהיא בחסרונה מתוך אמונה שהיא הטוב ביותר עבורו. אך לא די בזאת, אלא כעת מוטל עליו לנקוט ב'מיבעי רחמי', דהיינו שיתפלל אל ה' מתוך הכרה שהחסרון בא לו כהזדמנות להתעלות למדרגה חדשה, וכשאכן ינצל את ההזדמנות ויתעלה למדרגה חדשה, יזכה גם-כן להנהגה חדשה.

התפילה ככלי להחדרת הבטחון בלב

עד כאן עשינו סיכום לשני השיעורים הקודמים והוספנו להם נופך. כעת נבטא אותם במילים ספורות וניצור מהם כלל ברזל אשר אם נבין אותו לאשורו נוכל למצוא בו מרגוע לנפשנו בישוב כמה וכמה קושיות ושאלות.

ובכן הכלל הוא כזה: מצות התפילה נועדה לשמש לנו ככלי לחיזוק הבטחון בה'. כשהאדם לומד לקבל את המציאות כפי שהיא מתוך אמונה שאם הקב"ה זימנה לידו היא הטובה ביותר עבורו, הוא מתעלה למדרגה אחת של אמונה ובטחון, אך היות שהקב"ה רצה שהאדם לא יישאר במדרגה זו, אלא יתעלה למדרגה גבוהה בהרבה, לכן

יסוד ב' – אשר אדם בוטח בך

עוד יסוד נכתבאר בענין הבטחון והארכנו בו בשיעור השלישי והרביעי בשיעורי הבטחון, שכלל קבע הקב"ה הוא בעולם שכל הבוטח בה' נעשה לאדם מאושר שבמאוסרים, וכלשון דוד המלך ע"ה "אשרי אדם בוטח בך". והוזכר שם שאם האדם מלין ואומר: "בוטח אני בה' ובכל זאת אינני מרגיש מאושר", יאמרו לו: "אל תיעלב, אבל במחילה מכבודך, דוד המלך כבר העיד עליך שאין לך בטחון", כי חוק הוא ולא יעבור שהבוטח בה' נעשה לאדם מאושר. ואין הדבר תלוי כלל לתנאיו החיצוניים של האדם, שהרי דוד המלך לא התנה את אמרתו במצבים מסוימים, ולא הוסיף לאמור "חוקי ממי שסבל קשות בילדותו" או "חוקי ממי שיש לו נסיונות קשים", או "חוקי ממי שפגעו בו חבריו". לא! כל בני האדם שווים בזה. אשרי אדם בוטח בך.

לאחר התפילה מרגיש האדם מאושר

והנה מאחר שנתבאר שתכלית התפילה לחזק את הבטחון בלב, יובן ממילא שלאחר התפילה צריך האדם להרגיש מאושר עלי אדמות; צריך הוא להרגיש אז כאילו אין חסר לו מאומה.

יש ושואלים בן אדם לאחר שהתפלל לאיזו ישועה שהוא ממתין לה זמן רב: "נו, אפשר כבר לעשות לחיים?" והוא משיב: "לא, לא, כשתבוא הישועה אז נדבר. בינתיים הכל בהמתנה. השקעתי את חלקי על-ידי תפילה זו וכעת לבי דופק, שהרי אינני יודע אם הקב"ה יקבל את תפילתי, וכבר אפשר שנגזר עלי אחרת... נחיה ונראה".

הכלי להכניס את הבטחון באותן פינות בלב שטרם נתמלאו בבטחון; באותם עניינים שעד כה טרם הבין האדם שגם אותם הקב"ה מנהל ברחמיו, ואף אם הבין, לא חדר עדיין הדבר לעצמותיו באופן שישקרה בנפשו רוגע ושלוח, נוכל להבין שאותו חוק הקיים בענין הבטחון, קיים גם בתפילה, ואשר לכן מוכרחת התפילה שתועיל לו לאדם להמשיך לו שפע רב, כי אם התפילה מעלה את האדם במדרגות הבטחון, והרי מי שעולה במדרגות הבטחון, נפתחים לו שערי השפע על-פי הכלל של 'הבוטח בה' חסד יסובבנו' ואין בזה יוצא מן הכלל, אם כן מוכרחות כל התפילות להמשיך שפע בלי יוצא מן הכלל, וכמו שאנו אומרים "כי אתה שומע תפילת כל פה", כל פה דייקא, לומר שאין בזה יוצא מן הכלל.

ישאל השואל שהרי אין הדבר נראה תמיד בחוש. והתשובה היא שאם כי אין הדבר נראה תמיד בעינים, מכל מקום אנו מאמינים באמונה שלימה שכל תפילה ממשיכה שפע לעולם ומקרבת את העולם אל השלימות באותו ענין.

ולהשלמת ידיעה זו יש להוסיף, שלפעמים הקב"ה שולח חסרון לאדם הפרטי מפני שיודע שהעולם באופן כללי זקוק לתפילות באותו ענין. ולדוגמא, יתכן שישלח הקב"ה חולי לאדם מסוים מפני שרצונו שרבים יתפללו לרפואתו ואז תבוא רפואה לעולם, ובו בזמן שתבוא רפואה לעולם על-ידי תפילותיהם, יסתלק החולה למגינת לב כל המתפללים עליו, וזאת מפני שכבר נשלמה נשמתו ובאה קצה וצער יהיה לה אם תשאר בעולם לחינם.

פתרון שיוכל להקל עליך את משאך, אודיע לך". הלא בוודאי יצא מיועדנו ממנו שמח וטוב לב, בהרגישו איך אבן גדולה נגוללה מעל לבו.

ולמען האמת כל זה אינו אפילו משל לאותה הרגשה נפלאה שירגיש האדם בהתפלל אל השי"ת, וכפי שביאר רבינו בעל 'חובת הלבבות', שהאדם בהיותו בשר ודם מוגבל הוא, ולכן אפילו ירצה לסייע, לא יוכל לעשות יותר מכפי יכלתו, מה שאין כן הקב"ה שהוא תקיף ובעל היכולת ובעל הכוחות כולם. ועוד זאת כשבשר ודם אומר שהוא מרחם על מי שפונה עליו לעזרה, אין זה אפילו כטיפה מן הים ממידת רחמנותו של הקב"ה.

נמצאנו למדים על-פי משל זה **עד כמה צריך האדם להרגיש מאושר תיכף ומיד לתפילתו, ובוזה יוכל להבחין אם הוא מתפלל נכונה אם לאו.**

הנני ה' כי אומלל אני

לאחרונה שמעתי התבטאות אומללה מאוד מיהודי אומלל. היהודי שח בפני ביגון רב שכבר כמה שנים שאין תפילותיו מתקבלות ושאיבד מחמת כן כל טעם בתפילה. בעבר – אמר לי היהודי בתוך דבריו – הייתי מתפלל בצער רב כל-כך ובהתאמצות שאין כדוגמתה כדי שה' ישמע לתפילתי. לצורך הענין תיאר לי שבתפילותיו היו מצטברות שלוליות של מים מרוב הדמעות שהיו זלגו מעיניו, ועם כל זה תפילותיו לא נתקבלו...

הכאב גדול, והרי יהודי זה התפלל מתוך אותו "עיון תפילה" שאמרו עליו שהוא מזכיר עוונותיו של אדם (ברכות נה,

לא ולא, אם זו הרגשתך לאחר תפילתך, סימן הוא שלא הצלחת להבין מה זו תפילה. **ממתנינים לך זמנים טובים, כי אם כן תזכה להבין מה זו תפילה, תהיה אדם מאושר ללא שום ספק.**

מי שהתפלל, ושהדבר יהיה ברור שאין הדברים אמורים דווקא במי שהיתה לו דביקות גדולה בתפילתו או במי שהיתה לו התפשטות הגשמיות, אלא הדברים אמורים בכל אחד ואחד באשר הוא. **כל שהתפלל האדם בדרך הנכונה, ירגיש טעם מתוק מדבש, שהרי דבר מתוק גם אם אדם פשוט טועמו, נעשה לו מתוק בפיו.**

אמנם כן, מי שחוש הטעם שלו חזק יותר, ירגיש טעם יותר חזק ואף כאן יזכה לשלימות הנפש יותר גדולה, אבל סוף כל סוף, כל מי שמתפלל באופן הנכון, ירגיש לאחר מכן טעם מתוק, מי מעט מי הרבה, אבל בוודאי לא ירגיש מרירות.

משל לסבר את האוזן

דוגמא לדבר יש להביא ממי שקיים בעצמו דאגה בלב איש ישיחנה, כאשר הלך לכמה וכמה אנשים בנסיון לפרוק עליהם את משאו, אך הרגיש אצל כולם שאינם מבינים אותו, ושעם כל העצות שהם נותנים לו, הם רק זורים לו מלח על פצעיו. הוא יצא מהם יותר מדוכדך משנכנס אליהם...

עד שיום אחד פרש את שיחתו בפני אדם אחד פיקח, והנה מצא לו אוזן קשבת. הלה הבין אותו ללבו, חי את צרותיו, ואפילו הוסיף לבטא את הרגשותיו באופן שהוא עצמו לא הכיר בתחילה כמה עמוקות הן, ואחרי כל זאת אמר לו: "אמשיך לחשוב עליך ולהתפלל עליך, ואם אמצא איזה

לכאורה לא נתקבלה תפילתו, כמבואר שם בפסוקים שביקש להציל את סדום באמרו אולי יש שם חמישים צדיקים, אולי יש שם ארבעים, וכך פחת והלך עד עשרה, וכשראה שאין שם עשרה צדיקים, שב לו למקומו מבלי שתועיל תפילתו מאומה.

תירץ אותו צדיק: אדרבא ואדרבא, מכאן אנו לומדים את כוח התפילה, כי הגם שבשעת מעשה לא ראינו שהועילה תפילתו, הלא בזכות תפילתו ניצל לאחר מכן לוט אשר מתולדותיו יצא המלך המשיח ועל-ידו יבוא התיקון השלם לעולם, הרי שבתפילתו זו נענה לא רק להביא תיקון לסדום, אלא להביא תיקון לה ולכל העולם כולו. אלא מאי? זהו היסוד בתפילה, על אתר לא לעולם נראה איך היא מועילה, אבל למען האמת לא יתכן בעולם שלא תועיל.

סתירה מיניה וביה

אולם חשבון נוסף יש בזה אשר אותו יש ללמוד מסוגיית הבטחון. הנה מה נעשה כשיבוא אלינו אחד ויאמר ברוב כעס: "הן אמרתם שמי שבוטח בה' בהכרח חסד יסובבנו, ואני לא ראיתי כזאת. בטחתי בה' ולא ראיתי ישועות... מעתה אהיה ברוגז; לא אלך מהר כל-כך להתפלל... הן אתה אמרת בתורתך ושלחת את נביאך להודיע לנו שמי שיבטח בך, יתמלאו מבוקשותיו. לא דובים ולא יער. אנכי בטחתי ולא נתמלאו מבוקשותיי... אלמלא אמרת, לא הייתי צריך להשקיע את כל חלבי ודמי בסוגיית הבטחון, ולא הייתי נוחר אכזבה קשה כל-כך בראותי איך כל השקעתי יורדת לטמיון... מבקש אני מעתה שלא ישכנעו אותי יותר בדברים לאמור שאם אבטח בה' יהיו לי חיים טובים.

(א), ועליו נאמר (שם): כל המאריך בתפילתו ומעיין בה, סוף בא לידי כאב לב, שנאמר (משלי יג, יב) תוחלת ממושכה מחלה לב.

צריך לזכור זאת היטב, כי אם נמשיך ח"ו להשקיע את כל כחינו בתפילה שלא באופן הנכון, נרגיש ח"ו טעם מיתה במקום הרגשת תענוג גדול.

הכלל הוא שמי שמתפלל באופן הנכון, יוצא מתפילתו אדם חדש, אדם מלא חיות, ואינו מהרהר אפילו בדעתו לחשוב אם תפילתו נתקבלה אם לאו. כל מי שיודע איך לעשותו ונמצא עכ"פ בכיוון הנכון, יודע היטב על מה אנו מדברים. ומי שעדיין לא זכה, העצה נתונה לו שיהפך את עצמו לכיוון הנכון, ואז יקויים גם בו הפסוק "אשרי אדם בוטח בך".

יסוד ג' – התפללתי ולא נושעתי,
היתכן?!

כעת נעבור אל היסוד השלישי: הלא רבים המה שטענתם בפייהם: התפללתי ולא נושעתי. התפללתי כפי הצורך, התפללתי בחזק, התפללתי ארבעים ימים רצופים, חילקתי אלף ספרי תהלים, עשיתי אין ספור סגולות והלכתי לכל הרבנים והצדיקים, ושום דבר לא הועיל לי. סוף דבר, כאוב הוא מאוד, שהרי השקיע את כל כולו כדי להיוושע בענין המסוים, ולא נושע.

אכן כבר הזכרנו לעיל, שאנו מאמינים באמונה שלימה, שהגם שאין אנו רואים בעינינו איך תפילתנו מועילה, היא בוודאי מועילה להמשיך שפע בעולם. וכן איתא מאחד מצדיקי בעלזא זיע"א שהקשה על מה שלמדו חז"ל כוח התפילה מתפילתו של אברהם אבינו להציל את סדום, והלא שם

לרצון הקב"ה, אז הקב"ה ממשיך עליו חסדים טובים וגלויים אשר האדם עצמו לא היה מצפה להם מעודו, אבל בשעה שהוא בוטח, אין הוא מצפה למילוי רצונו, אלא משליך את כל יהבו על ה' מתוך אמונתו בו שיעשה לו את הטוב ביותר עבורו.

ומעתה כך הוא גם בענין התפילה. אם האדם מתפלל באופן הנכון, הוא כבר אומר בשעת תפילתו "הטוב בעיניך עשה". בשעת התפילה עצמה אין בווער לו שיתמלאו בקשותיו, ולא בשביל זה הוא מתפלל. הוא מתפלל רק מפני שהקב"ה צוה לו להתפלל, ומשום שהוא יודע שיש לו להקב"ה נחת רוח מזה שהוא מבקש ממנו רפואה ופרנסה. אדם זה כשיראה שבקשתו לא נתמלאה, לא ייבהל כלל, אלא יחשוב בלבו שבוודאי טוב לו כך. ומזה שנראה אותו שמח וטוב לב לאחר תפילתו הגם שכבר התפלל אלף פעמים ולא נושע, נבין שהתפלל באופן הנכון.

זהו היסוד השלישי בתפילה הנלמד מהיסודות שלמדנו בסוגיית הבטחון: אם תבין מה פועלת התפילה ולמה נתייסדה ותתפלל על זה הדרך, לא יהיה לך אף פעם אותו כאב עמוק כשתראה שבקשתך לא נתמלאה. יתכן שיכאב לך כי אינך עדיין במדרגת הצדיקים, אך בוודאי לא תדבר ברוגזה להטיח דברים כלפי מעלה, שהרי אתה בעצמך הוספת בתפילתך ואמרת "הטוב בעיניך עשה", ואדרכא, הקב"ה שמע לתפילתך, ולכן לא מילא כעת את מבוקשך, אם כי בוודאי המשיך הקב"ה שפע גדול לעולם מחמת תפילתך לאותו דבר, וכמו שנתבאר לעל.

טוב יותר שיניחו לי לחיות את שארית חיי כחפצי ולא אנחל אכזבות קשות".

מה נעשה כשנשמע את דברי טענותיו? הלא בוודאי נחמול עליו ונתפלל עליו שה' יאיר את עיניו. אולם לעניינו בוודאי נבין שאדם זה בעצם טענתו מגלה שאין לו בטחון. אם באת לידי כעס מפני שלא נתמלא מבוקשך, סימן הוא שאינך יודע בטחון מה הוא.

והרי דיברנו על כך כמה פעמים, שמי שסבור שבטחון הוא שבגלל שהוא רוצה דבר מה, הקב"ה בוודאי יספקנו לו, טועה בפירוש הבטחון, כי לא זה הוא הבטחון. בטחון פירושו שהאדם בוטח בהקב"ה שהוא יודע טוב ממנו מה טוב לו, ועל כן הוא שש ושמח במצבו, וכל אימת שהוא מתפלל לזכות לטוב הנגלה, הוא מוסיף בתפילתו "והטוב בעיניך עשה", דהיינו שאם הקב"ה יודע שטוב לו מציאות אחרת מאותה מציאות שהוא מתפלל עליה, מבקש הוא שהקב"ה לא יקבל את תפילתו.

המבחן האמיתי לבטחון

המבחן אם האדם בוטח באמת אם לאו הוא כאשר הקב"ה אינו משלים את רצונו, כי אז אם הוא מתהלך שש ושמח ומקבל את מצבו באהבה, סימן הוא שהוא נותן את אמונו (צוטרוי - trust) בה' וסומך עליו שהוא עושה לו את הטוב ביותר עבורו. אבל אם הוא מתחיל לבעוט, סימן הוא שלא נתן את אמונו בה', אלא סבור היה שהוא יודע יותר טוב ממנו מה טוב עבורו, ולכן הוא בועט עכשיו מפני שסבור הוא שהקב"ה שלל ממנו טובתו.

כשהאדם מבטל את עצמו לגמרי

יסוד ד' – חסדים מקיפים

היסוד הרביעי הוא שוב בענין מאמר דוד המלך ע"ה "והבוטח בה' חסד יסובבנו", והוא מה שכבר הארכנו בו כמה פעמים בשיעורנו, שאם מחמת חשבונות שמים, כגון מחמת גלגולים קודמים או מחמת תיקונו וכדו', יוכרח חסרון האדם להשאר אצלו עד סוף ימיו, מכל מקום "חסד יסובבנו", והיינו שיראה בחוש איך בכל העניינים האחרים הקב"ה גומל לו חסדים טובים עד בלי די, ומתוך כך ישאב כוחות אדירים לקבל באהבה את חסרונו ולהיות מלא שמחה ואושר כל ימיו.

יכולים אנו לראות זאת בלי סוף אצל האנשים המקיפים אותנו וחיים בבטחון אמיתי. יכולים אנו לראות איך למרות חסרונם ומגבלותם, אינם מפסיקים להודות ולהלל להשי"ת על הטובות שהוא עושה עמם בכל ענייניהם האחרים.

בתפילה הוא גם-כן כך. אם האדם התפלל באופן הנכון, חוץ ממה שאמרנו שיאמין כי תפילתו פועלת להמשיך שפע לעולם, עוד יזכה לראות בחוש איך תפילתו התקבלה, ואם כי חסרונו המסוים שהתפלל עליו יתכן שלא יתמלא לעולם, מכל מקום יראה בחוש איך באותו דבר עצמו הקב"ה מלווה אותו ומסבב אותו בחסדיו⁶. כיון שהוא לא זנח את הקב"ה, הקב"ה לא זנח אותו, והוא עצמו יוכל לספר לכל על חסדי ה' כי לא תמנו באותו ענין עצמו שהתפלל עליו.

הלא אין מציאות בעולם שיבטח האדם בהקב"ה וירגיש שהקב"ה זנח אותו. יש אמנם פעמים שמחמת חשבונות שמים צריך הדבר להיות להיפך ממה שהאדם שיער בדעתו, אבל גם אז יראה באופן נגלה איך הקב"ה עמו ותומך בו בכל אשר הוא הולך.

עלינו להבין שכך הוא בענין התפילה, וזאת בתנאי שיתפלל האדם כפי שצריך להתפלל, כי אז יגלה שגם אם בקשתו לא התמלאה כפי פשטות כוונתה, היא נתקבלה לענין שהקב"ה מסבב אותו בחסדים גלויים הממתיקים לו את חייו עד שלא ירגיש כלל בחסרונו.

הזהירות מן הגלגל החוזר

והאמת שכך הוא להיפך גם-כן. אם ילך האדם בכיוון ההפוך ויילחם ר"ל עם רצון בוראו כאשר יתפלל בגודל עקשנותו לשנות את מצבו ויהי מה, סופו שיראה איך הקב"ה מזניח אותו מיום ליום, ואז בוודאי יבוא ויתלונן: "היתכן, לא זו בלבד שהקב"ה לא נענה לתפילתי, עוד הצליף בי את מכותיו מכה על גבי מכה..." ובעצם אמירת דיבורים אלו והעלאתם במחשבתו, הוא מעמיק את הליכתו במסלול זה, ונקבע הדבר אצלו כגלגל החוזר שאין לו סוף.

הלא אדם זה מראש לא התפלל ומראש לא בטח בה', אלא הציר עליו הוא סובב כל ימיו הוא רצונותיו העצמיים, ואכן כשיבואו ויאמרו לו שהקב"ה בוודאי מטיב לו בדברים אחרים, ינוד בראשו ויאמר: איזה

⁶ הרב המבי"ט ז"ל בספרו 'בית א-להים' שער התפילה פ"א, מביא דוגמא לזה ממש רבינו ע"ה, אף על פי שלא נתקבלה תפילתו בענין כניסתו לאה"ק מכל מקום נענה לו הקב"ה וזיכהו בראיית הארץ.

עדיין לא עסקנו בה, וכה אמר: בדרך כלל אין האדם עדיין באותה מדרגה שירגיש באמת שכל מה שהקב"ה עושה עמו הוא הטוב ביותר עבורו, עד שהדבר אפילו לא יזיז אותו, ולכן אם יאמר בתפילתו רק "הטוב בעיניך עשה" ויעבור מיד להודות ולשבח להשי"ת, מה שיקרה לאחר תפילתו, שיתחיל לשדד מערכות ולשבור קירות בעשר אצבעותיו כדי להשיג את מבוקשו, שהרי בעומק נפשו עדיין יש לו רצון אז להשיג את מבוקשותיו. לכן אמרו לו שיניח על השולחן את כל בקשותיו וידבר עם הקב"ה עליהן ועל כל מצוקותיו בפרוטרוט.

יתכן אמנם שלו היינו במדרגה גבוהה מאוד, לא היינו מבקשים לעצמנו דבר, וכל מה שהיינו מבקשים היינו מבקשים רק בשביל צער השכינה ובשביל בני ישראל הנתונים בצרה. אך מאחר שאין אנו במדרגה זו, ראוי לנו שנוציא את הכל ונפנה עמם אל הקב"ה, כי אם לא נעשה כן, עלולים אנו לפנות עמם אל רהבים ושטי כזב ר"ל. ואמנם לאחר שנדבר עם הקב"ה ונבקש ממנו למלאות לנו את מבוקשתנו, נוסיף בוודאי "והטוב בעיניך עשה", וזוהי הדרך הרצויה אשר יבור לו האדם החפץ לטפס במעלות הסולם.

יסוד זה משלים היטב את הסוגיא, כי לפעמים יהרהר האדם בעצמו: איך אומר 'הטוב בעיניך עשה', והרי מרגיש אני בתוך תוכי שאני עדיין רוצה שהקב"ה ישנה את המציאות בעבורי, ואיך אשים את עצמי ללעג ושחוק? והתשובה היא, שהיות שאין אנו עדיין במדרגה זו שלא נרצה כלל שתשתנה המציאות בעבורנו, לכן הדרך הרצויה היא לעשות כפי מה שצוה אותנו

מטיב, הביטו נא עלי ותאמרו – היש מכאוב כמכאובי!?

השתמט לך בן אדם מאותה דרך עקלקלה. שוב נא אל דרך המלך. בטרם נעשה חשוק אצלך, אמץ את לבך בבטחון אמיתי בה'. תן בו את אמונך שיעשה לך את הטוב ביותר עבורך, וכך לך לך ממדרגה למדרגה ותראה בחוש איך חסד ה' מסובב אותך בכל ענייניך.

יסוד ה' – סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה

היסוד החמישי הוא מה שכבר ביארנו כמה פעמים שמדרגות הבטחון אין להן שיעור, כי בשביל זה בא האדם לעולם, לטפס כל ימיו על סולם מדרגות הבטחון ולהעמיק בהבנת הפסוקים "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד, ואהבת את ה' אלוהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך".

וכמו שהוא בענין הבטחון, כך הוא בענין התפילה. כל שהאדם נמצא בכיוון הנכון, הרי הוא מטפס על הסולם וילך ויתקרב מיום ליום. אין המדובר בשאלה של הן ולאוו, אלא מדרגות רבות ישנן ועל האדם להציב את עצמו בצד הנכון ולהתחיל לטפס.

הכל לפי המדרגה

ראיתי שאחד שאל להגה"צ רבי אביגדור מיללער זצ"ל את השאלה שהתחבטנו בה רבות: אם אנו מאמינים שהקב"ה יודע יותר מאתנו מה טוב בשבילנו ועושה לנו את הטוב ביותר עבורנו, מדוע אנו מתפללים אליו ומבקשים ממנו למלאות לנו מבוקשינו.

השיב לו הרב מיללער תשובה שאנו

ומודה עליהם, הוא הפך בזה את הטוב הנסתר לטוב נגלה על-ידי שפרסם לעצמו ולאחרים כי טוב הוא, וכיון שהקב"ה מנהיג את עולמו במידה שנקראת "ה' צלך", לפיכך ישפיע לו הקב"ה מעתה טוב נגלה ממש.

יסוד זה גם כן נוגע מאוד לתפילה, ולכן אנו מוסיפים בכל בקשה שאנו מבקשים "ברוך את ה'", כדי ליתן שבת והודאה להקב"ה על כל אשר הוא עושה עמנו, כי על ידי זה אנו מגלים את הטוב הנסתר וממילא ישפיע עלינו הקב"ה שפע גלוי עד בלי סוף.

ונדגיש בזאת שבדומה ליסודות האמורים, כל אימת שתתעוררנה אצלנו שאלות בענין התפילה ובענין מאמרי חז"ל על תפילה, תמיד נוכל להשוותם ליסודות הבטחון ונמצא את פתרונן.

הקב"ה לעשות, והלא הוא צוה לנו להתפלל, ולא חילק בין בעל מדרגה לאדם פשוט, הרי שכל אחד מהמדרגה בה הוא נמצא צריך להתפלל אל הקב"ה. כי אף מי שנמצא עדיין בתחתית הסולם, אם ירגיל את עצמו שכל פעם שהוא זקוק למשהו, הוא פונה אל הקב"ה, הרי הוא עומד בכיוון הנכון, וכיון שכן יוכל להמשיך ולטפס ממדרגה למדרגה, וכפי שהבטחון בנוי באופן שהולכים ממדרגה למדרגה, כך התפילה בנויה באופן זה.

יסוד ו' – ה' צלך

עוד נביא יסוד שישי בקיצור נמרץ: בשיעור החמישי שבשיעורי הבטחון הורחב הדיבור שמי שמקבל את יסוריו באהבה

יום שני פרשת כי תבוא – י"א אלול ה'תש"פ

הקללות שבתוכחה ככלי מהזיק ברכה

עיני ה' אלוֹקֵיךְ בה

עליו לבוראנו יתברך, הוא העובדה המפליאה שאנו נמצאים רגועים ושלווים בין האומות הגם שאנו כופרים בדתותיהם וכל תהלוכותנו הפוכים מתהלוכותיהם. ולדברי הרמב"ן הוא כבר מבורא בכתובים שכך נשב שקטים בין האומות ולא יפקדו אותנו כל אותן צרות רבות ורעות המופיעות בפסוקי התוכחה. ואם כי היו תקופות שבהן סבלנו מרורים מן הגויים שבסביבותינו, עם כל זה באופן כללי ישבנו איש איש באחותו ללא צרות מיוחדות.

והיו לך לאות ולמופת ובורעך עד
עולם

אכן היסוד העיקרי אותו אנו לומדים מדברי הרמב"ן הוא, שפסוקי התוכחה מגלים לנו את אהבתו הגדולה של הקב"ה אלינו, כי דווקא מחמת אהבתו הגדולה הוא מראה לנו תיכף ומיד מה אנו מעוללים בחטאינו! כדי שנשוב אל הדרך הישרה ולא נשקע בשאול תחתיות. מה שאין כן בהיותנו בגולה, כי אז אנו רחוקים ממנו ואהבתו מוסתרת מאתנו ואין אנו זוכים להנהגה גלויה זו.

ראו נא לשונו הזהב של מרנא ה'חתם סופר' זיע"א (דרשות ח"ב דף שמט): הנה כתיב בתוכחה (כח, מו) "והיו לך לאות ולמופת ובורעך עד עולם", ונראה לעניות דעתי שהקללות שנתקיימו בנו בעברנו על

בפרשה זו מופיעות התוכחות שאמר משה, תוכחות אשר תצילנה כל אזניים בשמוע אותן. והנה הרמב"ן ז"ל כתב על כך יסוד נפלא, וזה לשונו: ודע, כי התוכחות במארה ובמהומה ובמגערת ובדָּבָר, והעין, ופרי האדמה, ושאר כל התוכחות, הם כולם עד כלותו אותך מעל האדמה אשר אתה בא שמה לרשתה, אבל אחרי הגלות לא יקלל אותם רק לעבוד שם אלהים אחרים עץ ואבן (וכלשון הפסוק - וְהִפִּיצָךְ ה' בְּכָל הָעַמִּים מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד קְצֵה הָאָרֶץ וְעַבְדָּתָ שָׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יְדַעְתָּ אֹתָהּ וְאֶבְתִּידָ עֵץ וְאֶבֶן).

מבורא בדברי הרמב"ן שהעונשים הקשים המנויים בפרשת התוכחות נאמרו רק כל עוד בני ישראל יושבים על אדמתם, אבל כיון שגלו, עצם זה שנתרחקו מבוראם זהו עונשם, ולכן לא יפקדו אותם שם כל אותם עונשים חמורים. וטעם הדבר על-פי פשט, כי על ארץ ישראל נאמר "עיני ה' אלוֹקֵיךְ בה מראשית השנה ועד אחרית שנה", ולכן לא שייך במציאות שלא יעורר הקב"ה את בני ישראל היושבים בה לתקן מעשיהם. אך כיון שגלו והתרחקו מהקב"ה, שוב לא יעניש אותם בכל עת לעוררם לתשובה.

בזאת יש לציין למה שכתב ה'חובת הלבבות' (שער הבחינה פרק ה') שאחד הדברים שעלינו ליתן עליו הדעת ולהודות

במקום של גילוי שכינה שם שורה הברכה

והנה הלא ידוע מה שאמרו חז"ל (זוהר חדש כי תבוא) שבקללות שבפרשת התוכחה טמונות ברכות נפלאות, וכן היו הצדיקים מרבים לדבר על כך ולפרש את הפסוקים באופן שיוצא מהם ברכות נפלאות. ולדברי האמור הדבר מובן הפלא ופלא, שהרי כלל הוא בידינו שבכל מקום שיש גילוי שכינה, שם שורה הברכה, וכלשון הפסוק (שמות כ, כא) "בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך", והרי לדברי הרמב"ן כל פעם שהקב"ה מעניש את האדם (ולאו דווקא בעונשים חמורים ביותר, אלא בכל דבר שגורם לו ליישר את דרכיו), הוא בעצם מגלה לו את אלוקותו, ונחשב כאומר לו: עדיין אתה בארץ ישראל... עוד לא הרחקתי אותך ממני... ואם כן הדין נותן ששם תהיה הברכה שורה.

והאמת, שלפי זה, גם אילו לא היו הברכות הנפכות לברכות, היו נחשבות לו לאדם לברכות עצומות, שהרי הן הן אלו המקרבות את האדם לבוראו ואינן מניחות אותו ליפול לבאר שחת. אך האמת שלאחר שהאדם מתבונן בדבר זה ומבין שצרותיו טמונות בחובן ברכה בשבילו, מתגלית הברכה שבהן מאחר שזוהי מהותן ונהפכות לו הקללות לברכות באופן גלוי.

התורה הן לנו לאות ולמופת על אהבת ה' את ישראל והשגחתו עלינו בפרט, ועל אמתת התורה יותר מכל הניסים אשר סיפרו לנו אבותינו ולא נשאר להרהר אחר-כך כלום. והיינו "והיה בך לאות ולמופת ובזרעך עד עולם", והיינו (כט, כא-כד) ואמר הדור האחרון בניכם אשר יקומו אחריכם וגו' על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת וגו' ואמרו על אשר עזבו את ברית ה' אלוקי אבותם וגו'.

השואה האיומה היא עדות לאהבת ה'

הדברים נפלאים, כי הנה רבים המה השואלים על השואה האיומה שפקדה אותנו היכן היה אז אלוקינו וכמה באו מחמת כן לידי הרהורי כפירה ר"ל. אומר לנו הגאון ה'חתם סופר' זיע"א: שאלה זו אינה במקומה, שהרי איפכא מסתברא, השואה האיומה כמו גם שאר הצרות שפקדו את האומה הישראלית רק מחזקים בנו את האמונה בה', ואדרבא, הם מחזקים בנו את האמונה יותר מכל הניסים אשר סיפרו לנו אבותינו, כי בזה שראינו איך כל הקללות שכתבה התורה מתקיימות בנו מפני שעברנו על דבריה, הרי זה הוכחה בהירה שאין כדוגמתה שיש מנהיג לבירה.

הנה דבריו הם כדברי הרמב"ן⁷, אלא שהרמב"ן הוסיף בדבריו שלא לעולם אנו זוכים לכך, כי לרוב כאשר אנו נמצאים בגולה בין האומות, יש הסתר פנים ואין ההנהגה גלויה כל-כך.

⁷ יש לציין למה שידוע שה'חתם סופר' היה הוגה הרבה בדברי הרמב"ן, עד שהיו מצדיקי דורו שאמרו עליו שנשמתו היא נשמת הרמב"ן, והוא עצמו כשהיה נשאל על כך אמר כמשתמט: אוהב אני להגות בספרי הרמב"ן.

יקרה לו ביום מן הימים וירבה בהשתדלות מיותרת שאינה כפי מדרגתו, יראו לו מן השמים באופן גלוי כיצד קלקל בהשתדלותו במקום לתקן וימצא את עצמו תולש את שערות ראשו על שרק סיבך את עצמו.

וכהנה וכהנה, כל שהאדם עובד על דבר מה, כשייכשל בה, יקבל מכה חזקה שתגרום לו לזעזוע. ומדוע דווקא כשהאדם עובד על הדבר? ואם כן נמצא הוא לגבי אותו דבר בארץ ישראל, וכיון שכן, כל אימת שהוא נכשל בו, הקב"ה שולח לו רמזים לעוררו מתרדמתו. מה שאין כן בדבר שאין האדם עובד בו, שכיין שהוא מרוחק מה לענין אותו דבר, אין הוא זוכה לאותה התגלות שיעוררו אותו מן השמים בכל פעם שהוא נכשל.

הרואה יסורים באים עליו יפשפש במעשיו

ולפי זה יובהר לנו עוד ענין אחד שרבים מתחבטים בו: הנה חז"ל אמרו "הרואה יסורין באין עליו יפשפש במעשיו", שואלים רבים: הדברים הטעונים תיקון אצלנו הלא רבים מספור, ואיך נדע במה לתלות את יסורנו?

התשובה הניתנת דרך כלל לשאלה זו היא, שהיסורין באין תמיד דומה בדומה, ולכן יוכל האדם לראות לפי היסורים הבאים עליו מה עליו לתקן. אך על-פי האמור, כל שיש לו לאדם ענין מסוים שהוא עובד עליו וכבר נמצא בו במדרגה מסוימת, יוכל להפנות את מבטו אל אותו ענין ולברוק אם היסורים באו לו מפני שנכשל בו, כי כך הוא סדר הבריאה, בכל מקום שהאדם מתקן את עצמו, שם הוא זוכה לגילוי שכונה.

המבין ברמזים קלים אינו זקוק לרמזים גדולים

הלא כבר אמרו כעין זה הצדיקים על מה שאמרו בגמרא (ערכין טז, ב) "עד היכן תכלית יסוריך", והביאו שם בגמרא כמה דוגמאות לדברים קטנים שנחשבים כיסורין, כגון מי שהושיט ידו לכיס ליטול שלוש מטבעות ועלו בידו שתיים, שכל שהאדם מבין ברמזים קלים ומתקן את מעשיו, אינו זקוק לרמזים גדולים, מה שאין כן אם אינו מבין ברמזים קטנים כי אז הוא נזקק לרמזים גדולים.

הא לך שכל שהאדם מבין מדוע באה עליו הקללה ומנצל אותה כראוי לתקן את מעשיו, הקללה מתהפכת עליו תיכף ומיד לברכה, שהרי הקללה במהותה כלי לברכה, היא מאחר שהיא מציאות של גילוי אלוקות, והדבר היחיד שעל האדם לעשות כדי שהיא באמת תחזיק את הברכה, הוא להבין בשביל מה באה עליו.

מן שמיא הוא דרחמי עליה

האדם יכול לראות כן בחוש שבדברים שהוא עובד עליהם לתקן את עצמו בהם, ברגע שייכשל בהם, יקבל תיכף ומיד את מכתו אשר תגרום לו לחזק את עצמו מחדש בדבר זה. ולמשל, כאשר יעבוד האדם על שמירת לשונו מדיבורי לשון הרע ורכילות, אם יקרה לו ביום מן הימים שייכשל בלשונו ויספר איזה לשון הרע, יראה שתצאנה מספורו השלכות חמורות אשר יזעזעו אותו ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה.

וכמו כן כאשר יעבוד האדם להרגיל את עצמו במידת האמונה והבטחון וכבר יעמוד במדרגה מסוימת על גבי הסולם, אם

הכלל "הבא ליטהר מסייעין אותו", ויומתקו לו חייו כאשר יבין שהיסורים אינם אלא גילויי אהבה וחיבה.

הנה לפעמים יתהה האדם המתיישר ביסורים: "מדוע פלוני ופלוני אינם זקוקים ליסורים? וכי נקיים הם יותר ממני?!". אין אנו יודעים חשבונות שמים, מדוע הלה מתיישר והלה אינו מתיישר, אבל דבר אחד נוכל לומר לו בוודאות לאותו אדם תוהה: שנה את מבטך על העולם! יתכן שדווקא אתה בגלל שאתה עדיין קרוב אל ה' ועדיין נמצא בארץ ישראל, שולחים לך רמזים מן השמים תיכף לכשלוונותיך, כדי שתיישר דרכיך ולא תתדרדר במדרון החלקלק, ויתכן שכל אלו שאתה רואה שחיים כביכול את חייהם בנעימים, הוא בגלל שלא זכו לאותו גילוי אלוקות שאתה זוכה לו.

לא תוכל להתעלב

ובזה יש להביא מה שכתב בספה"ק "ישמח משה" (פרשת כי תצא) דבר נחוצו מאוד השייך לענין האמור: בפסוק נאמר (כב, א-ג) לא תרָאָה אֶת שׁוֹר אֶחִיךָ אוּ אֶת שִׂי וְנִדְחִים וְהִתְעַלְמָתָּ מֵהֶם הָשִׁב תְּשִׁיבֵם לְאֶחִיךָ וְגו' וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְחִמְרוֹ וְגו' אֲשֶׁר תֹּאבֵד מִמֶּנּוּ וּמִצְאָתָהּ לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם. 'חמור' רומז על הגוף שאצל בעלי הנפש נקרא 'לבוש' ואצל בעלי החומר נקרא 'חומר'. מזהירה אותנו התורה, שאם נראה אצל אחד מאחינו בית ישראל שהוא תועה בדרך ובאים עליו יסורים דומה בדומה, לא נוכל להתעלב מן הדבר, אלא נצטרך להעיר לו על כך מדין השבת אבידה.

והביא שם ראייה לכך ממעשה דרב הונא (ה, ב) שכאשר החמיצו לו ארבע מאות

ומטעם זה יקבל את יסוריו באהבה גדולה וברגשי שמחה, ויכוון על כך כשיאמר בברכת מודים "על ניסיך שבכל יום ויום", שהקב"ה לא הזניח אותו אלא חפץ עדיין בטובתו, ועל כן מיישרו כל פעם שהוא סוטה מן הדרך.

יסורים מכפרים עוונותיו של אדם

ועוד זאת נבין בענין זה, שכאשר אמרו שהיסורין מכפרין עוונותיו של אדם, אין הכוונה רק שהם באים לכפר לו על עוונותיו הישנים על ידי זיכוכ גופו, אלא גם - ואולי בעיקר - שהם באים לעורר את לבו לשוב מדרכיו המקולקלים כי אז יתכפרו עוונותיו על-ידי התשובה.

ואכן ככל שירגיל האדם את עצמו להקשיב לקול ה' מבעד ליסוריו, יהיה לו קל יותר לקבל את יסוריו באהבה ולהודות עליהם, כי יבין שלא באו לסטור לו על פניו אלא כדי להצילו מדרת שחת.

וכמו כן יומתק לו לאדם זה כשיאמרו לו שיסוריו באים לו בשביל "כפרת עוונות", כי הנה מי שאינו רגיל להסתכל על ענין כפרת העוונות באופן זה, יקשה לו מאוד לשמוע שיסוריו באים לו בשביל כפרת עוונות, כי יבין שאם כן אין לו שום תקוה להפטר מהם, שהרי עוונות יש לכל אחד ומי הוא שיאמר בגדי לבנים הם אין בהם רבב. אבל זה שיודע ומבין שהיסורים באים לו מידה כנגד מידה כדי ליישר את דרכו, יבין גם שיש לו תקוה להפטר מהם על ידי שיבין את רמזם ויתקן את הדברים שבעבורם באו לו.

ובכן, מי שיפעל להרגיל עצמו לחיות באופן זה, ימצא סיוע גדול מן השמים, כפי

הצורך), וְהָיָה עִמָּךְ עַד דְּרַשׁ אָחִיךָ אִתּוֹ, היינו שתקרבהו אצלך כך עד שתוכל לדרוש את אחיך ולומר לו במה חטא, ועל ידי כך וְהִשְׁבַּתוּ לוֹ.

אין אנו רשאים להפטר מקיום מצות השבת אבירה

דברי ה'ישמח משה' זועקים את זעקתם: הלא רבים המה המתייסרים ביסורים שונים, אשר כל המסתכל מן הצד יודע ומבין על מה עשה להם ה' ככה, ובפרט אם הללו היו מעורבים במחלוקת שלא לשם שמים אשר כפי הידוע דבר זה מביא על האדם יסורים גדולים.

יש לנו לדעת שאין לנו רשות להתעלם מכך. אם קשה לנו לפנות אל האדם המתייסר מפני שאנו חוששים שייעלב מאתנו, סימן הוא שיש לנו לב רגיש, וטוב שכך. אך עם כל זה אין אנו רשאים להתעלם כפי שהמוצא אבירה בשוק אינו רשאי להתעלם ממנה יהיה מה שיהיה.

יש להבין שבדרך כלל האדם עסוק בעניינים משלו וקשה לו עד מאוד להשתעבד לשעבודים נוספים, ולכן הוא מעדיף להתעלם ולומר לא ראיתי, לא ידעתי, אבל הקב"ה אומר לו "אני ה'", אני יודע היטב מה בלבך, ולכן לא תוכל להשתמט מכך. ועוד זאת מאחר שאנו מאמינים בהשגחה פרטית, יש לנו להאמין שאם דווקא אנו ראינו משהו אצל חברינו, סימן הוא שיש לנו שייכות לכך, ואם כן מוכרחים אנו לקחת שעבוד זה על עצמנו כי שלנו הוא. כל נחשוב שאם נתעלם ממנו נקל מעצמנו,

חביות יין, נכנסו אליו החכמים ואמרו לו שיפשפש במעשיו. ואיתא שם, שהשיב להם: וכי חשוד אני בעיניכם? ! ואמרו לו: וכי חשוד הקב"ה שיעשה דינא בלא דינא! ! רב הונא סבר וקיבל, תיקן את הטעון תיקון, וחביותיו חזרו להיות יין, ולשיטה אחרת עלה מחיר החומץ ונשתווה למחיר היין.

הדברים נפלאים! אך החמיצו חביותיו של רב הונא וכבר התדפקה משלחת חכמים על פתחו. הם נכנסו ואמרו: רבינו! יין אינו מחמיץ סתם, אם יינך החמיץ, סימן הוא שפגמת במשהו...

ומבאר ה'ישמח משה': איסור ההתעלמות הוא, לבל נאמר ח"ו שממון הוא דבר קל ואך מקרה הוא שנאבד ממנו, אלא נאמין שביהודי הכל אצבע אלוקים, ועל כן נעורר את חברנו לתשובה. וזהו שאמר הכתוב 'השב תשיבם', שנעורר אותו לתשובה.

נאמנים פצעי אוהב

ואם נטען איך נוכל לומר לחברינו על מה באה לו צרתו, והלא ייעלב מכך ולא יקבל את דברינו (והרי כך היא המציאות שאין האדם מקבל דברים מעין אלו בשעת צער), והנה לו היינו קרובים לחברינו ואוהבים אותו אהבה עזה, כי אז לא היינו נדרשים לטענה זו, שהרי בוודאי היה מקבל את דברינו כי נאמנים פצעי אוהב.

אך מה נעשה אם איננו קרובים אליו? על זה אמר הכתוב: וְאִם לֹא קָרֹב אָחִיךָ אֵלֶיךָ וְלֹא יָדַעְתּוּ, העצה לזה וְאֶסְפְּתוּ אֶל תּוֹךְ בֵּיתְךָ, דהיינו שתקרבהו אצלך להגביר אהבתו בלבך בטרם אתה בא להוכיחו (ויתכן שיקח הדבר כמה שבועות ויותר, הכל לפי

מוקדם, וכך היה עושה מלאכות דאורייתא מבלי משים עד השקיעה ממש. החברותא שלו היה בחור פיקח מאוד, כשנודע לו הדבר, פנה אליו באחד מימות החול, שח אתו על דא ועל הא במילי דעלמא ובמילי דתורה, ולפתע קפץ ממקומו כנשך נחש ואמר בהתרגשות: "ראיתי אך אתמול ספר נפלא ובו דברים רבים שבשבילי חידושים הם..." הוא מנה בפניו את החידושים אחד לאחד, וביניהם שהחיוב של תוספות שבת הוא חיוב דאורייתא. "לא ידעתי שהוא דאורייתא, אבל כך הוא מביא שם מדברי הפוסקים..." הוא המשיך בשיחתו ותוכחתו המובלעת עשתה את פעולתה...

כך היא דרכה של תוכחה, ואכן אם נפעל כך, נהפוך את הקללות לברכות, נקל מצער השכינה ונביא את העולם לידי תיקונו, ולפום צערא אגרא.

והלא כבר אמרו כן הצדיקים⁸, **שהעושה בשביל אחרים, חושך מעצמו הרבה מאוד.** הנה היושב בתוך צרותיו, קשה לו מאוד עד בלתי אפשרי לראות את יסוריו כגלויי אהבה וחביבה, כי כאביו מטשטשים את מוחו ולבו. ולכן דווקא אנו הרואים אותו מן הצד, יש בידינו הכוח להעיר אותו בכך, ולעזור לו להפוך את הקללה לברכה.

בחכמה יבנה בית

וכפי האמור, **נצטרך לעשות זאת רק לאחר שנקרבהו ונגביר את אהבתו בלבנו,** וגם אז נשכיל את צעדנו בחכמה ובתבונה שיתקבלו דברינו על לבו, ואם נוכל להעיר אותו בכך באופן של משיח לפי תומו, מה טוב, כי אז הדברים מתקבלים ביותר על הלב כנודע.

זכורני מעשה בבחור אחד ירא ה', שהיתה לו חולשה בענין הכנסת השבת

⁸ מטו משמיה דהרה"ק רבי שלמה מזוועהיל.

יום שלישי פרשת כי תבוא – י"ב אלול ה'תש"פ

מצות הביכורים כיסוד בעבודת החיים

ושמחת בכל הטוב

בספה"ק "תפארת שלמה" על הפסוק "ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלוקיך" כתב כדברים האלה: הנה הזוה"ק קורא למצוות ופקודי אורייתא 'עטינ', רוצה לומר עצות, והוא כי כל מצוה ומצוה היא עצה וסגולה להגיע על ידיה אל עבודת הבורא וממנו יסייע לאהבת ה' יתברך ולדביקותו וליראתו כל הימים. כמו שיש במצות ציצית סיוע וסגולה 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם' כמבואר בפסוקים, ובמצות תפלין 'למען תהיה תורת ה' בפיך', וכן הלאה בשאר המצוות כמבואר לכל מבקשי ה'.

והנה כמו כן במצוה הזאת, מצות בכורים, יש בה ענין לימוד למידת ההסתפקות בכל דבר, להיות שמח בחלקו, כמו שאמרו 'איזהו עשיר השמח בחלקו'.

וכל טוב לעולם אל יחסרנו

מבאר ה'תפארת שלמה' השייכות: כי הנה יש שתי בחינות בהשפע הבא לו לאדם, יש שבא לו מסטרא דקדושה והוא תמיד בשלימות כמו שאנו אומרים בברכת המזון 'כי אם לידך המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה', היינו כשהשפע באה מהקדושה 'לא תחסר כל בה', וזהו 'מלא ברכת ה'', 'ומשביע לכל חי רצון', כי כשבא מהקדושה הנה נשבע הרצון ואין חסר לו עוד, וזה מה שאומרים בברכת הזן 'ובטובו הגדול תמיד

לא חסר לנו ואל יחסר לנו', כשבא מטובו הגדול אין חסר כלום, וזה גם כן 'וכל טוב אל יחסרנו', כשבא מבחינת כ"ל טו"ב, יחוד של מעלה, הנה הכל מלא בלי שום חסרון.

ולהיפך ההשפעה מסטרא אחרא ח"ו, נקראת 'צמאה', כי מי שיש לו מנה רוצה מאתים, ולא יוכל למלאות תאוותו, כי כל מה שיש לו, מבקש עוד יותר, וכפי שרואים כן בחוש, שגם אם יהיה לו לאדם אלף אלפי אלפים דינרי זהב, ירצה עוד ועוד, ואדרבא ככל שיקבל יותר כך ירצה יותר, והוא באמת דבר פלא, אך הסיבה היא מפני שהוא מקבל את השפע מהסטרא אחרא ח"ו שנקראת צמאה.

הנה כי כן, המקבל את השפע שלו מסטרא דקדושה, ירגיש לאחר אכילתו ושתיתו שהוא שבע ורווה ואין חסר לו מאומה, ולהיפך היונק מהסטרא אחרא ירגיש לאחר אכילתו ושתיתו שהוא רעב וצמא יותר משהיה קודם לכן, וכן יהיה החילוק ביניהם גם בענין שאר צרכי האדם.

אופן ההתדבקות לחלק השפע

שבקדושה

ובכן, מה יעשה האדם כדי שיקבל את השפע שלו מסטרא דקדושה? מבאר ה'תפארת שלמה': כשיתבונן האדם בדעתו שכל מה שבא לידו הוא מאת השי"ת ולא כוחו ועוצם ידו עושה לו את החיל הזה, יבין

לו ה' אלוֹקֵינוּ.

שמה בחלקו גם ברוחניות

ומוסיף ה'תפארת שלמה', והוא הפלא ופלא, שיסוד זה אמת ויציב גם לגבי העניינים הרוחניים של האדם, וזה לשון קדשו: והנה כן הוא בעניני צרכי עולם הזה, וכן הוא גם כן בעניני עבודת השי"ת ברוך הוא, בחינת השלימות וההסתפקות, היינו שיסתפק האדם במה שחנן לו אלוֹקִים בחכמה בינה ודעת, ויראה להסתכל בעצמו תמיד ולפקח על כל דרכיו. ולא יתאמר בלבבו לאמור אעלה במעלות הגדולים, אם כי ראה יראה רעהו גדול ממנו בהשגתו וצדקתו, הנה הוא אך בתומו יתהלך כל הימים. אם כי מחויב האדם לומר 'מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי', בכל זה אם אינו בכח השגתו וקדושתו, אל יהרהר אחריו חלילה, וחס ושלוש אל יקנא לרדוף אחריו חלילה, אך יהיה לו מדרגתו לשלימות אתו, ויודה לה' וישמח בחלקו כשאומר בכל יום שלא עשני עובד כוכבים, שלא עשני עבד וכו', שלא עשני אשה.

הנה מתבאר מדברי ה'תפארת שלמה' שהשפע הרוחני דומה במהותו לשפע הגשמי (והאמת שכל שפע גשמי יש לו שורש ברוחני כנודע), ולכן כפי שבענין השפע הגשמי הבחירה נתונה לאדם באיזה חלק לדבק את עצמו, אם ידבק את עצמו לחלק הקדושה שבו, ירגיש שבע ורשן, ואם ידבק את עצמו לחלק הקליפה שלו, ירגיש רעב וצמא, כמו כן בענין השפע הרוחני הרגשתו תלויה באיזה חלק ידבק את עצמו. ונמצא שכאשר ירצה האדם לקבל את השפע הרוחני שלו בשלימות באופן של 'לא

ממילא שמה שהוא מקבל זה מה שהוא צריך לא פחות ולא יותר, כי אם הקב"ה הוא זה שמספק לו את צרכיו, מדוע לא יספק לו את כל מה שהוא צריך, והרי הקב"ה אינו מוגבל ואין מי שיעכב בעדו מליתן לאדם כל חללי דעלמא. וכשיבין זאת האדם, יקבל את השפע שלו מסטרא דקדושה, וירגיש שיש לו כל, איננו חסר מאומה.

מבאר ה'תפארת שלמה': כשהאדם כורך גמי על הפירות שצמחו ראשונים בשדהו, ולאחר מכן כשהם מתבשלים כל צרכם הוא נוטלם ומעלם לירושלים במקום אשר היה יכול לשבת בזמן זה תחת גפנו ותחת תאנתו לחסות בצלם ולהתענג על פירותיהם, הרי הוא מחזק בלבו ההכרה שלא כוחו ועוצם ידו הצמיחו לו את פירות שדהו, אלא הקב"ה הוא זה שהצמיחם, ואשר מסיבה זו הוא טורח להעלות לו מנחה מביכורי פירותיו. וכיון שהכרה זו גוברת בלבו, ממילא הוא נעשה שמח בחלקו, כי הוא מבין ומרגיש בלבו שכל מה שהוא צריך הקב"ה נותן לו, ושאם אין לו משהו, הרי זה בוודאי מפני שאינו זקוק לו. לכן יש בסגולת מצות הביכורים כדי להפוך את האדם לאדם שמח כלשון הכתוב 'ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלוֹקֵיך'.

כל עוד האדם מרגיש ולו במעט שהוא משיג את מזונו בכוחו ועוצם ידו, הרי הוא מקבל את השפע שלו עם הקליפה העוטפת אותו, וייחשב לו כאוכל פרי בקליפתו שהוא מר לו, ולכן אע"פ שיאכל לא ישבע, אלא יהיה תמיד רעב לעוד. אך אם יתייגע האדם להרגיל את עצמו להבין באמת שהוא מקבל את מזונו במתנת חנם מהשי"ת, יסיר את הקליפה מהפרי וישמח בכל הטוב אשר נותן

קנאת סופרים לנצל הכוחות הרוחניים

ישאל השואל: מה עם שאיפות? מה עם קנאת סופרים? הלא גדלנו על כך מערש ילדותנו שעלינו להשתוקק לעלות מיום ליום ואף פעם לא להסתפק במה שיש לנו!

אכן התשובה פשוטה, שכל מה שנתבאר עד כה הוא רק לענין תנאי חייו של האדם, כגון תכונותיו, טרדותיו, כשרונותיו, תפיסת מוחו, כוח זכרונו, המקום שבו גדל, הוריו ומוריו, אופי קהילתו, וכן הלאה, כי בהם כל שרואה האדם שאחרים זכו לתנאים מעולים ממנו והקנאה מתעוררת בלבו למה אני לא זכיתי לתנאים כאלה כי אז הייתי עובד את ה' ביתר שאת, יש לו לחזק האמונה בלבו שכיון שגם המעט שיש לו הוא מאת ה', בוודאי יקבל כל מה שהוא צריך בשביל העבודת ה' שלו ואינו זקוק ליותר ממה שיש לו.

אולם לענין ניצול כוחותיו ותנאי חייו לעבודת ה', בוודאי יש לו לשאוף לנצלם יותר ויותר ולקנאות באחרים שמנצלים את כוחותיהם ואינם מתרפים, ואף לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותיי, דהיינו מתי אנצל את כוחותיי עד תומם כפי שאבותיי ניצלו את כוחותיהם עד תומם.

עיקר ההתבוננות בחלק הראשון

אמנם כן, כאן נחוץ מאוד להדגיש, שפעמים הרבה האדם משקיע בעיקר בחלק השני ומזניח את הראשון. כלומר פעמים הרבה האדם סבור שכבר הבין היטב שעליו לשמוח בחלקו, ומעתה הוא הולך ומלקה את עצמו – "ראה נא אלו פנים יש לך! היה לך ללמוד יותר, לכוון יותר בתפילתך. הן חודש

תחסר כל בה", יצטרך להחדיר ההכרה בלבו שכל העניינים הרוחניים שיש לו, כגון חכמה בינה ודעת לעבוד בהם את ה', וכגון מה שחינכו אותו הוריו ומוריו ללכת בדרך הישרה, וכן הלאה כל הדברים המסייעים לו לעבודת ה' שלו, הכל הוא מאת השי"ת שנתן לו שפע זה.

הסרת הקליפה מן הפרי

נמצאנו אומרים שגם השפע הרוחני יש לו קליפה המכסה אותו, ולכן אם לא יעבוד האדם להשריש בלבו ההכרה שכל השפע שלו הוא מהשי"ת, לא יתדבק באופן ממילא לחלק השפע הבא מסטרא דקדושה, אלא יפול באותה שוחה עמוקה שנופלים בה אצל השפע הגשמי, והיינו שיחיה תמיד בהרגשת חסר, כאשר הכאב תאכלנו בכל עת מבפנים – מדוע קיבלתי שכל מעט כל-כך? מדוע לא קיבלתי יותר כפי שיש לפלוני? מדוע יש לי תכונות קשות כל-כך? מדוע נולדתי בקהילה זו ואילו הייתי נולד בקהילה פלונית הייתי יכול לעבוד את בוראי טוב יותר? סוף דבר, הוא לא יהיה מרוצה מהעבודת ה' שלו ואף לא מהתנאים הסובבים אותו אשר לפי דעתו מפריעים לו בעבודת ה' שלו, והוא עצמו לא יידע מה חסר לו.

יש לו לאדם להשריש בלבו יותר ויותר שהקב"ה הוא זה שסלל לו את דרך חייו והוא זה שנתן לו את כוחותיו הרוחניים, ובוודאי נתן לו כדי צרכו לעבודת ה' לא פחות ולא יותר, וככל שתגבר הכרה זו בלבו, תגדל שמחתו בבחינת איזהו עשיר השמח בחלקו.

כך הוא גם בענין השפע הגשמי הבא על האדם. זה שהאדם ממאן להתבונן בשפע הבא עליו לראות היכן מקורו ונותן לחייו לזרום מבלי להתעמק בהם, גורם שיתדבק חלילה בחלק השפע של הסטרא אחרא.

וכפי שאנו מבינים אותו בענין השפע הגשמי, כך נבין אותו בענין השפע הרוחני. הגעו עצמכם! מתי לאחרונה התבונן האדם לראות איזה סוג מוח יש לו? אולי בשיעור ב' ביישיבה קטנה כשראה שחבירו קיבל ציון יותר גבוה ממנו במבחן! עכשיו כשכבר גדל ונעשה לאיש ולבעל משפחה, וכבר הוא עסוק באלף דברים אחרים, היש לו זמן לחשוב על דברים כאלה? ! הוא אמנם מלקה את עצמו מידי פעם על שהוא קם באיחור ועל שהוא מדבר מה שאין צריך לדבר, אך מעולם אינו עוצר לחשוב אלו כלים רוחניים נתן לו הקב"ה כגון תכונות מיוחדות אשר ביכלתו לנצלם לעבודת ה'.

הבאת ביכורים מהכלים הרוחניים

בכדי לחזק את ההכרה בלב שכל השפע הרוחני הוא מהשי"ת, יש לו לאדם להביא ביכורים לה' מהכלים הרוחניים שיש לו, והיינו להודות ולהלל עליהם, וכפי שכתב ה'תפארת שלמה' שמסיבה זו יש לו להודות 'שלא עשני גוי, שלא עשני עבד', וכפי שהיה אומר המביא ביכורים בבית המקדש 'ארמי אובר אבי' כדי להזכיר לעצמו שלא כל אחד זכה להיות יהודי, והנה הוא זכה ויש לו כלים רוחניים עצומים שרק היהודי זוכה להם.

ויש להדגיש: הצורך להודות להשי"ת על השפע הרוחני שהוא נותן לנו, לא נועד בשביל לחזק את לב האדם השבור בגלל

אלול עכשיו ואנה אתה בא!". הוא סבור בדעתו שהוא שמח בחלקו ולמען האמת אינו שמח בחלקו כלל וכלל, וזאת מפני שהוא מסיח את דעתו מן ההתבוננות שהקב"ה הוא זה שנותן לו במתנת חינם את הכוחות הרוחניים שלו, וכיון שהוא מסיח את דעתו ממנה, הוא מתנתק ממילא מחלק הקדושה של השפע.

והרי בענין השפע הגשמי הדבר מובן בפשטותו שאם יסיח האדם את דעתו מן ההתבוננות שהקב"ה הוא זה שנותן לו כל מה שמצוי בידו, ישקע תיכף ומיד במחשבתו שכוחו ועוצם ידו עושה לו את כל חילו ויתדבק בקליפה ח"ו.

משל למה הדבר דומה, למי שמחמת בריאותו חייב להזהר שלא לאכול סוכר ומלח וכדו'. כל יום הוא נזהר בזהירות יתירה ואוכל רק מאכלים מסוימים שהוא מכין בעצמו, וגם אותם הוא אוכל במידה ובמשורה. ויהי היום והוא התיישב לאכול בסעודת הילולא, כנגד עיניו ראה שולחן ערוך בכל מיני מטעמים ברבורים ושלו ודגים, כמעט רגע הסיח את דעתו מאזהרת הרופאים ונתן לעצמו דרור. הוא אכל מכל הבא ליד. ויהי באמצע הלילה וראשו עליו סחרחר בגלל הסוכר ושאר מיני מרעין בישין שעלו בדמו ולא מצאו את דרכם החוצה. הוא עומד וצוח: מה כבר עשיתי, הרי לא היה לי שום כוונת זדון, רק הסחתי מעט את דעתי מאזהרת הרופאים כי סמכתי על כך שבזכות בעל ההילולא לא אנזק... הלא בוודאי נדוד לו כולנו בראשנו לאות רחמים ונתמה עליו מי הבטיח לך שאם תתעלם מאזהרת הרופאים ותתן לעצמך דרור לא תנזק באכילתך?

שהקב"ה נתן לכם, כי כן טבע האדם, כאשר לבו מתרונן בהבינו כמה כלים וכוחות הקב"ה נתן לו, מתעורר בו הרצון לנצלם לעבודתו.

הנהגת ה' צלך

הנה בספה"ק "קדושת לוי" (פרשת בשלח) הביא בשם **הבעש"ט** הק' על לשון הכתוב (תהלים קכא, ה) ה' צלך, שכמו שהצל עושה מה שהאדם עושה, כן כביכול כמו שהאדם מתנהג למטה כן מנהיגין אותו מלמעלה⁹. וכתב שם בלשונו הקדוש: **לכך צריך האדם להתנהג במידת רחמים וטובות ובכל המידות טובות, ויהיה שמח בחלקו ואז גם מלמעלה יגיע לו כך.**

והנה יסוד זה ידוע וכבר דיברנו עליו רבות, אלא שבדרך כלל אנו נוטים לתקוע בו יתד רק בענייני הגשמיות, אך כעת משראינו בדברי ה'תפארת שלמה' שהשפע הרוחני אינו שונה כלל מהשפע הגשמי, אנו משכילים להבין שכמו כן נכונה מידה זו בענייני הרוחניות.

אומרים לו לאדם שיתבונן הן בכוחות הרוחניים שהקב"ה נתן לו והן בקשיים הרוחניים שנתן לו, וכל זה מתוך הבנה שהקשיים מהווים בעבורו את שלימות השפע שלו, וכאותה שאמרו "חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה". יאמר האדם בלב מתרונן: מודה אני לפניך ה' אלוקי ואלוקי אבותי על המוח החלש שנתת לי, כי אילו היה לי מוח חזק, לא הייתי

הרגשתו שאינו מנצל את כוחותיו, אלא עבודה היא לכשעצמה כדי להתדבק בחלק הקדושה שבשפע ולהיות שמח בחלקו, והיא בכלל מצות הביכורים אשר לדברי ה'תפארת שלמה' זהו טעמה.

עצה טובה קמ"ל

עוד זאת נוכל לראות בחוש שמי שמתהלך שבור ברוחו על שאינו מנצל כראוי את כוחותיו, בדרך כלל אין לו כוח וחשק לקחת את עצמו בידים, ואז הוא חוזר ותולה הקולר בתנאי חייו שאינם כפי רצונו, כביכול הם אשמים בחוסר הצלחתו להתעלות בעבודת ה', והרי הוא מסתובב סביב עצמו ואינו מגיע לכלום.

על כן אמר לנו ה'תפארת שלמה': הבה איעצכם איכה תעלו במעלות עבודת ה'. הלא שני חלקים יש בכם, החלק הראשון הוא הכלים והכוחות הרוחניים שהקב"ה נתן לכם, והחלק השני הוא הצורך שלכם לנצל אותם כלים וכוחות שהקב"ה נתן לכם עד תומם. ובכן, תחת אשר תשימו את מבטכם על החלק השני, שימו את מבטכם מעתה על החלק הראשון, התבוננו במהות הכלים והכוחות הרוחניים שהקב"ה נתן לכם, התבוננו בגודל הזכות שקיבלתם ללמוד תורת ה' ולקיים את מצוותיו, ותנו לו תודה עליהם ערב ובוקר וצהריים.

ואם תעשו כן במשך כמה שבועות, תראו בחוש איך אתם מקבלים את הכוח והחשק לנצל את כל אותם כלים וכוחות

⁹ דרשה זו מובאת הרבה ב'קדושת לוי' ובעוד ספה"ק לפעמים בשם הבעל שם טוב הק' "שהיה מוכיח את העולם תמיד" בזה (קדושת לוי, נשא), ולפעמים בשם מדרש (שם דרושים לפורים, שלה"ק משפטים), ולפעמים בשם שניהם (קדושת לוי דרושים לפורים).

יכול למלא את תפקידי בעולם.

אמנם כן, יתכן שמעתה יצטרך אדם זה להתפלל להשי"ת שיחזק את מוחו, אך זאת רק לאחר שיקיים את השלב הראשון דהיינו להודות ולהלל להשי"ת על שנתן לו שפע רוחני בשלימות גדולה, כי אם הוא מאמין שאת השפע הרוחני שלו קיבל מהשי"ת, יודע הוא ודאי שהוא קיבל אותו בשלימות גדולה.

ההודאה על הקשיים

יודה האדם להשי"ת על כל הקשיים שיש לו בעבודת ה', ואף גם על עצם זה שקשה לו להודות, ודווקא על-ידי שיוודה ויהלל לה', יקבל כוחות חדשים מן השמים לעבדו, שהרי בהודאתו נעשה האדם שמח בחלקו ולוקח את הקשיים שלו שנדמים כרע ומגלה לכל שהם טוב, וכיון שהוא מוציא את הטוב הנסתר לידי גילוי, אף הקב"ה נוהג עמו כן והופך בשבילו את הטוב הנסתר לטוב נגלה. וכשיראה שהטוב הנסתר נהפך לטוב נגלה והנה מוחו הולך ומתחזק מיום ליום, יוסיף ויודה להשי"ת על השפע שהוא נותן לו, וכך יוסיף ויתדבק לחלק השפע שבקדושה ויתחזק כוחו וחפצו לנצל את כל כליו וכוחותיו הרוחניים לעבודת ה' עד תומם.

היוצא לנו מדברינו, שאילו היה האדם

משים את עיקר התבוננתו על מה שאינו מנצל כראוי את כליו וכוחותיו הרוחניים, היה כועס על עצמו מה שהיה גורם לו שלא להיות שמח בחלקו, וכשאין האדם שמח בחלקו כוחותיו נחלשים ונמצא שכל התבוננתו יצא בהפסדו.

ולכן העצה היעוצה היא שכל אימת שירגיש האדם שאינו מנצל את כוחותיו כראוי, יקום ויתבונן בכלים ובכוחות הרוחניים שהקב"ה נתן לו, ויודה עליהם ויכיר עליהם טובה, ואז ממילא ימצא את עצמו מתעורר לנצל אותם כראוי, וזאת מתרי טעמי, א. מפני שירגיש יותר מחויב להקב"ה, ולא מתוך צמצום הדעת, אלא מתוך שמחה והרחבת הדעת. ב. כי הקב"ה יוסיף לו כוחות רוחניים וישפר לו את תנאי חייו כדי שיוכל לעבדו ביתר שאת, וכפי שהיה כן פעמים לרוב באנשים בעלי מוחות חלשים שנפתחו להם מעיינות החכמה.

זהו היסוד אשר כדברי ה'תפארת שלמה' נלמד ממצות הביכורים, ומי שיאמץ יסוד זה ויפעל על פיו, יעלה ויפרח ולא יודקק יותר לקנאת סופרים, וכמו שכתב רבינו יונה במסכת אבות (פרק ד) שהגם שאמרו חז"ל "קנאת סופרים תרבה חכמה" יותר טוב הוא למי שאינו מזדקק לקנאה זו, אלא מרבה חכמה בלעדיה.

לזכות ולרפואת
שלמה שמעון בן רחל אתניא
נרבת דודו הר"ר שלמה שטארק הי"ו

יום רביעי פרשת כי תבוא – י"ג אלול ה'תש"פ

מצות הביכורים כיסוד בעבודת החיים (חלק ב')

בענין יעקב אבינו שחלצו הא-ל מיד לבן וענין עבודת המצריים בנו והצילנו הוא ברוך הוא מידם.

אחר השבח בא הבקשה

ומוסיף ה'חינוך': ואחר השבח מבקש מלפניו להתמיד הברכה עלינו¹⁰, ומתוך התעוררות נפשו בשבח השם ובטובו, זוכה ומתברכת ארצו, ועל כן צונו ברוך הוא על זה כי חפץ חסד הוא.

והנה המפרשים נתקשו להבין מאין למד ה'חינוך' שלאחר אמירת השבח מוסיף המביא ביכורים לבקש שייתמיד הברכה עליו, והרי בפסוקים אין שום בקשת דברים לאחר השבח, ומיד לאחר פרשת הביכורים הפסוקים מדברים על וידוי מעשר.

וכתבו המפרשים¹¹ שדעת ה'חינוך' שהפסוק "השקיפה ממעון קדשך" הנכתב לאחר פרשת המעשר, נסוב גם על פרשת הביכורים, שהרי גם מצות המעשר ממשפחת הביכורים היא, כי אף היא יסודה שיטול האדם מפירות שדהו ויתן לבניו של מקום כדי להשריש בלבו כי אין הפירות מכוחו ועוצם ידו אלא ממה שחנן אותו

משרשי מצות הביכורים

בשיעור הקודם למדנו מדברי הספה"ק "תפארת שלמה" שיהודי מחויב להיות תמיד שמח בחלקו גם על כליו וכוחותיו הרוחניים שקיבל מן השמים. ונתבאר שכן הוא גם אם מרגיש לפעמים שאינו מנצל אותם כראוי; סוף כל סוף מחויב הוא להודות ולהלל על כל מה שהקב"ה נתן לו. ועוד נתבאר כי להיפך, דווקא על-ידי שישים את עיקר עיונו והתבוננותו במה שחנן אותו ה', יקבל את הכוח והמוח הדרושים בשביל לנצל אותם כראוי.

כעת נביא מקורות נפלאים ליסוד זה האחרון, וזה לשון ספר ה'חינוך' (מצוה תר"ו): משרשי המצוה, לפי שהאדם מעורר מחשבותיו ומצייר בלבו האמת בכח דברי פיו, על כן בהיטיב אליו השם ברוך הוא ובברכו אותו ואת אדמתו לעשות פירות, זוכה להביאם לבית אלוקינו, ראוי לו לעורר לבבו בדברי פיהו ולחשוב כי הכל הגיע אליו מאת אדון העולם, ויספר חסדיו יתברך עלינו ועל כל עם ישראל דרך כלל, ועל כן מתחיל

¹⁰ כן הוא גם בספר המצוות להרמב"ם עשה קלב.

¹¹ ראה 'כלי חמדה' להגאון ר' מאיר דן פלאצקי זצ"ל אבד"ק דווארט.

ופסקו הגשמים. אמר אדוני מורי ורבי זלה"ה, שהכונה היה כנוזר לעיל, כי אחר שהקריב פר הודאה, בזה רימו שכבר יצאו מן הצער לגמרי ואינם צריכים עוד להטובה וממילא יפסקו הגשמים.

וזה מרומז בפסוק שלפנינו, אחר שאמרה לאה הפעם אודה את ה' וקראה שמו יהודה לשון הודאה, ממילא הראתה בעצמה שכבר קיבלה כל הטובה בבנים ואינה צריכה עוד לטובה זו, על כן 'ותעמוד מלדת'. עד אחר כך על ידי הפעולות שנתנה שפחתה לאישה, נתן אלוקים שכרה וילדה עוד אחר זה. עכ"ל ה'מאור ושמש'.

הודאה לשעבר וצועק לעתיד לבוא

וכן כתב בספר "בינה לעתים"¹² (עת הזמיר דרוש סא) על לשון התנא "הנכנס לדרך מתפלל שמים וכו' ונותן הודאה לשעבר וצועק לעתיד לבוא": ייראה כי לא הוצרך התנא ע"ה להודיענו תוכן העניינים, כי מי פתי לא ידע שההודאה אינה שייכא אלא על מה שעבר והצעקה על מה שעתיד, וכבר שנינו "הצועק לשעבר הרי זו תפילת שוא", אבל הכונה להוסיף עוד על מה שאמר, לימוד אחר, והוא כי אפילו אחר שנתקבלה תפילתו ומילא כל משאלותיו וכבר נכנס לעיר ויצא ממנה, לא יסתפק בזה בחשבו שאינו צריך עוד לשום דבר, אלא צריך שמלבד מה שיודה לה' על מה שעבר, עוד צריך לו לצעוק ולהתפלל על העתיד מכאן ואילך כאילו עדיין יצטרך למחסה ולמסתור ושמירה מעולה והגנה מרובה, כי לא ידע מה ילד יום עם היותו נתון ברווח

הקב"ה, ולכן לאחר שתי מצוות אלו כתבה התורה "השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך ישראל ואת האדמה וגו'", להודיע שלאחר ההודאה צריך לבקש על התמדת הטובה.

וכתבו הספרים בטעם הדבר למה נחוץ כל-כך להוסיף בקשה לאחר ההודאה, כי אם האדם אינו מבקש, יש בכך משום גילוי דעת כאילו הוא בטוח בשפע שלו, והרי זה כאילו נשכח הדבר מלבו שהוא זקוק בכל רגע ורגע שהקב"ה ישפיע עליו את ברכתו. ולכן צריך הוא לאחר ההודאה, לבוא בהכנעה ולומר: ה' אלוקים יודע אני שאיני ראוי שתעשה לי ניסים, אך מבקש אני ומתחנן לפניך שתוסיף ליתן לי כהנה וכהנה אע"פ שאיני כדאי.

הפעם אודה את ה'

ואכן יסוד זה שיש להוסיף בקשה לאחר ההודאה מובא הרבה בספרי החסידות, וכן כתב ב'מאור ושמש' (ויצא) בשם ה'חזוה' מלובלין זיע"א, שלכן עמדה לאה מלדת לאחר שאמרה "הפעם אודה את ה'", לפי שלא ביקשה על העתיד וגילתה דעתה בזה שאינה זקוקה לעוד.

וזה לשון ה'מאור ושמש': שמעתי מאדוני מורי ורבי הרב הקדוש מוריני יעקב יצחק מלובלין הכ"מ זלה"ה, במעשה דחוני המעגל במסכת תענית (כג א), שהתפלל על הגשמים עד שירדו גשמים מרובים ולא היו צריכים להם עוד, ובקשו ממנו שיתפלל עליהם שלא ירדו עוד. אמר להם, שיביאו לו פר הודאה, יעוין שם, והביאו לו והקריב

¹² להגאון רבי עזריה פיגו זצ"ל, מחבר ספר 'גידולי תרומה' על ספר התרומות.

ומאידך, אם אין כוונתו להכיר טובה להקב"ה אלא לקבל ממנו עוד שפע ומשתמש בהודאתו רק כסגולה, אע"פ שלא יוסיף בקשה לאחר הודאתו, הודאתו תלקה בחסר.

והיות שהקב"ה יודע כליות ולב, נמצא שאפשר להודות לו באופן הנכון הן על-ידי הוספת בקשה והן ללא הוספת בקשה, וכמו כן להיפך, ואם כן אין שום סתירה בין ספרי הצדיקים, אלא הללו הביאו דוגמא בה אפשר לראות ממי שמוסיף בקשה לאחר הודאתו שהודאתו רצויה, וה'חובת' הלבבות' הביא דוגמא בה אפשר לראות ממי שמוסיף בקשה לאחר הודאתו שאין הודאתו רצויה.

בין מילי דעלמא למילי דשמיא

והנה עוד מצאנו למרנא ה'חתם סופר' שאמר לחלק בין מילי דעלמא למילי דשמיא, וזה לשונו (דרשות ח"ב שמב, ד): בעל 'חובת הלבבות' הזהיר שיהיה האדם זהיר להודות לה' על העבר ולא לבקש על העתיד ושתהיה הודאה גמורה ולא כחושב שעל ידי זה יזכה לטובה מרובה יותר, כי אם כן לא תהיה הודאתו שלימה, ויותר יהיה ראוי להתמדת הטובה בהודות לה' בתכלית היאוש שחושב בעצמו שאינו ראוי לזה, ועל ידי כן תהיה הודאתו שלימה. אמנם כן, כל זה בעניני עולם הזה, משא"כ בעבודת השי"ת לא כן הוא, לא סגי ליה בהודאה על העבר, אלא יתפלל מקירות לבבו שיענהו ה' משמי קדשו לפתוח לבו בתורתו וביראתו כל הימים, וכל תמניא אפי מלא מזה.

נתכוון לפרק קי"ט בתהלים שהוא מלא בהודאות ובקשות הבאים זה אחר זה,

והצלה ולא ישים כל פני תפילתו וצעקתו בשעת הצרה בלבד.

המודה כדי לבקש נראה כחונף

אולם הקושי שמתעורר הוא, שלכאורה יסוד זה נסתר מדברי ה'חובת הלבבות' (שער עבודת האלוקים פ"ו) שאם בשעה שהאדם מודה, כוונתו שהקב"ה יוסיף לו טובה, הרי זה מקלקל את הודאתו, כי הוא מוכיח בזה שאין עיקר כוונתו בהודאתו להכיר טובה לבוראו, אלא עיקר כוונתו לצורך עצמו ומשתמש בהודאה רק כסגולה למילוי רצונותיו. וכן הביא ה'ייטב לב' (פרשת נח) את דברי ה'חובת הלבבות' והסביר דבריו מפני שהמודה באופן זה נראה כחונף כדי שייטיב עמו.

ובטרם נבוא אל היישוב נבאר, שאין בזה שום ספק שמותור ורצוי לפנות אל הקב"ה בתפילה ובקשה, אך כוונת דברי ה'חובת הלבבות' שאם האדם מבקש בשעה שהוא מודה, הרי הוא מורה שאין בהודאתו כלום ולכן בשעה שהוא מודה יש לו לאדם להמנע מן הבקשה. עכ"פ לכאורה יש בזה סתירה האם הבקשה מועילה להודאה כדברי ה'חינוך' ושאר ספרים, או שהיא מקלקלת את ההודאה כדברי ה'חובת הלבבות'.

הכל לפי כוונת האדם

ונראה לומר ביישוב הסתירה שהכל לפי כוונת האדם בשעה שהוא מודה, שאם כוונתו להכיר טובה להקב"ה, אע"פ שיוסיף בקשה לאחר הודאתו, לא יהיה בכך שום חסרון, אלא אדרבא, יתבאר שמפני כך הוא מוסיף לבקש את בקשתו מפני שהוא יודע ומרגיש שהוא תלוי בחסדי ה' בכל רגע ורגע.

שלא להוסיף לבקש אחר הודאתו להצליח בהמשך דרכו, כי אפשר שעל-ידי הוספת הבקשה יפגום בהודאתו. ועל זה כתב ה'חינוך' ושאר ספרים שאם יגיע האדם למדרגה בה יוכל להודות לה' אך ורק כדי להכיר לו טובה ולא לצורך הנאתו העצמית, טוב יהיה לו שיוסיף בדווקא לאחר מכן לבקש על העתיד, כי בזה יגלה דעתו שהוא יודע ומבין שהוא תלוי ועומד בחסדי ה' בכל רגע ורגע.

כלי מלא מחזיק ריקן אינו מחזיק

והנה כאן בא ה'חתם סופר' ומוסיף עוד דבר אחד נפלא המבואר על-פי היסוד שהרחבנו בו בשיעור הקודם ואשר פתחנו בו שיעור זה, שאם האדם מרגיש שאינו מנצל את כוחותיו הרוחניים, יש לו ללכת אחרונית ולהתחיל להודות על השפע הרוחני שהקב"ה נותן לי, כי זה יועיל לו לנצל את כוחותיו הרוחניים.

וזה לשון ה'חתם סופר': אמנם גם בתפילה לחוד לא סגי (כלומר, כפי שאין די בהודאה לבד בצרכי עבודת ה', כך אין די בתפילה לבד), כי אם בהודות לה' כי טוב על העבר במה שכבר שם חלקו מיושבי בית המדרש, דהרי אמרו חז"ל (ברכות מ, א) לא כמידת הקב"ה מדת בשר ודם, מידת הקב"ה כלי מלא מחזיק ריקן אינו מחזיק, אבל מידת הקב"ה מלא מחזיק ריקן אינו מחזיק, ואם כן אם יודה על העבר, הוי ליה כלי מלא, ואז יוכל להתפלל על העתיד, וההיפך בהיפך.

האור נמשך אל האור

יש ויאמר מי שיאמר שהתבוננותו של אדם בשפע הרוחני ובתורה ובמצוות שזכה

וכגון "טוב לי תורת פיך", ומיד לאחר מכן "טוב טעם ודעת למדני", וכן הלאה.

השקיפה ממעון קדשך מן השמים

והנה לכאורה היה מקום להקשות על דברי ה'חתם סופר' הן מקריאת המביא ביכורים והן מברכת המזון שהרי בשניהם מודים על צרכי העולם הזה, ובשניהם מוסיפים בקשה לאחר ההודאה, בביכורים מוסיפים לבקש "השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך ישראל ואת האדמה וגו'", וברכת המזון ומבקשים "ונא אל תצריכנו ה' אלוקנו לא לידי מתנת בשר ודם וגו'" ועוד כמה וכמה בקשות.

אכן לפי מה שנתבאר שאין איסור הבקשה לאחר ההודאה מצד גזירת הכתוב, אלא הכל לפי כוונת האדם בשעת ההודאה אם להכיר טובה או לשמש את רצונו העצמי, נוכל להבין שפיר שגם ה'חתם סופר' לכך נתכוון, כי בוודאי אף הוא לא נתכוון לאיסור הוספת הבקשה לאחר ההודאה אפילו בצרכי העולם הזה כל שכוונת האדם בשעת ההודאה להכיר טובה להשי"ת. אך נתכוון לומר שברוך כלל כשהאדם מודה על צרכיו הרוחניים כגון על הצלחתו בתורה, הגם שמוסיף לאחר מכן בקשה שיוסיף להצליח בכך, אין זה מגרע מהודאתו, כי אף אם נניח שכוונתו בשעת ההודאה היתה לקבל סיוע ממרום להמשך הצלחתו בתורה, אין בזה שום חסרון שהרי כל כוונתו להוסיף לעשות נחת רוח לשמים. מה שאין כן כשהאדם מודה על צרכיו הגשמיים, כי אז אם יכוון בשעת הודאתו לקבל עוד ועוד מאותו שפע שנתן לו השי"ת עד כה, תיפגם הודאתו. על זה אמר ה'חובת הלבבות' שטוב לו לאדם

זכרתי ימים מקדם הניתי בכל פעליך...

אמור מעתה: כמה נעים לו לאדם הבא להתקרב אל ה', שיקום ויאמר "טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף"... מה?! אתה אומר טוב לי תורת פיך?! כן, אל תצחק עלי, אני אומר כך ומזמר על כך לה', שהרי זכיתי ללמוד בילדותי את אותיות האל"ף ביי"ת וגם עכשיו כשהתחילו את המחזור החדש של הדף היומי, לא הפסדתי אף דף במשך שלושה שבועות... על כל אלה אני מודה ומכרכר בכל עוז, ומתוך ההודאה לה', אבוא אליו לבקש ממנו שיסייע בעדי להתקרב אליו ולהוסיף לעבדו עבודה תמימה.

תועלת ההודאה בתועלת הוידוי

הוספה נפלאה לזה מצאנו בדברי הגה"ק רבי משה יחיאל מאז'רוב זצ"ל בספרו "באר משה", שם הקשה למה כינו חז"ל את הקריאה בעת הבאת הביכורים "וידוי ביכורים", והרי השם "וידוי" מוסב על וידוי חטאים, ואילו בקריאת הביכורים אינו אלא מודה ומשבח להקב"ה על חסדיו. וכתב ליישב שכאשר האדם מודה ומשבח להשי"ת ומתבונן בכל אותן טובות שעשה לו הקב"ה אע"פ שאינו ראוי ואינו

לקיים בעבר, מועיל לו באופן פשוט משום שהוא ממלא אותו בסיפוק ונותן לו חשק לעשות כן גם לעתיד. אבל מדברי ה'חתם סופר'¹³ למדנו שאינו סתם ענין חיצוני של סיפוק, אלא ענין פנימי הוא, כי זה שמודה על העבר ממלא את עצמו באור ה' בגלל שמקשר אז את עצמו בהשי"ת (וכמעשה באותו 'מסור' שאמר עליו ה' חוזה' מלובלין שרואה אותו מאיר ונתבאר לאחר מכן שבשעה זו הדליק נר חנוכה), וכיון שנעשה מלא באור ה', זהו הזמן הנכון בשבילו לבקש על עתידו, כי כך הוא הכלל ברוחניות שכלי מלא מחזיק ריקן אינו מחזיק.

ואכן לדברי ה'חתם סופר'¹³ יוכל האדם לחזור אפילו עשרים שנים אחורה כדי להודות על המצוות שזכה לקיים אז, ולמשל אם התהלך האדם כמה וכמה שנים מבלי לעבוד את ה' כיאות והנה נתעורר לעשות חשבון בנפשו ולשוב לעובדו בלבב שלם, תחת אשר יחבוט על לבו על כל אותן שנים שלא ניצל כראוי, יביט אחורה על אותם זמנים שבהם עדיין עבד את בוראו בכל לבו, יתבונן על המצוות שזכה לקיים אז ויודה עליהן, ובתוך כך יעמוד כעני בפתח ויתחנן בפני הקב"ה שיפתח לו פתח לקרבו אליו¹³.

¹³ והרי האמת היא שגם אם האדם חטא כל ימיו, היה כדאי לו לבוא לעולם בשביל לקבל שכר מצוה אחת, וכלשונו ה'חרדים' בהקדמתו: "וזה דע כי אין כל עונשי גיהנם כדאי אצל השכר המזומן על מצות עשה לעולם הבא, כי טוב לו לאדם לקבל כל עונשי גיהנם ובלבד שלא יפסיד שכרו לעולם הבא". הא לנו בדרך משל ודוגמא, שאם יבוא האדם לעולם הבא ויראה שממתינות לו חבילות חבילות של עבירות שעשה במשך ימיו, וכנגדן ממתינה לו מצוה בודדת, ויבואו אליו בהצעה: ראה נא, אם תרצה לקבל שכר על המצוה האחת והיחידה שעשית, תצטרך קודם לכן לרדת לגהינום ולסבול שם יסורים קשים ומרים כדי למחוק את כל העבירות שעשית, אך אם תרצה נוכל לעשות אתך "עסקת טיעון", לא תקבל שום עונש על העבירות ולא תקבל שכר על המצוה. בודאי יבחר בדרך הראשונה, לקבל עונש על כל העבירות שעשה ובלבד שבסוף יקבל שכר אותה מצוה שקיים, כי העונשים סופם שיבואו אל קיצם, מה שאין כן שכר מצוה שהוא נצחי ולעולם לא יבוא אל קצו.

אבינו זכה לעושר רב רמו שנאמר "ויפרוץ האיש מאוד מאוד", ועם כל זאת השפיל עצמו ואמר "אלוקי אבי היה עמדי, לא נתנו אלוקים להרע עמדי, ויצל אלוקים את מקנה אביכם ויתן לי, קטונתי מכל החסדים".

בעת הבאת הביכורים מזכיר האדם לעצמו איך היו הצדיקים נכנעים בלבם לאחר שקיבלו שפע רב, ובזה הוא מעורר את לבו גם כן להכנע לפני ה' הגם שזכה לשפע רב בשדותיו.

וכעת לענין ההודאה על הכוחות הרוחניים בה פתחנו את דברינו: **כאשר יודה האדם באופן הנכון על הכוחות הרוחניים שקיבל, הלא יתבונן בכל אותם כוחות שנתן לו הקב"ה לפני שנה ולפני שנתיים ואשר לא השכיל לנצלם כראוי, ואם כן יבוא מזה להכנעה גדולה ומתוך כך יתעורר לבו להתחזק בעבודת ה' ולנצל את כוחותיו כראוי.**

ולמען האמת הלא האדם צריך לחזור בתשובה על עצם זה שאין לבו נכנע לה' כפי הצורך, ואם כן כשיודה באופן הראוי על הכוחות הרוחניים שקיבל, כיון שיבוא מתוך כך לידי הכנעת הלב, נמצא שעשה תשובה גם על כך.

שלוש תפילות במקום ביכורים

עוד יש להביא מה דאיתא במדרש **תנחומא פרשה זו:** "צפה משה ברוח הקודש וראה שבית המקדש עתיד ליחרב והביכורים עתידין ליפסק, עמד והתקין לישראל שיהיו מתפללין שלשה פעמים בכל יום". והנה לכאורה השייכות אינה מובנת, מה לשלוש תפילות ולביכורים, והרי לפי הידוע התפילות ניתקנו כנגד הקרבנות ולא כנגד

כדאי, הוא מתמלא ברושה וכלימה ונכנע לפני בוראו כאילו היה מתודה על חטאיו.

והוסיף שם **שבדרך כלל כשהאדם מקבל שפע, כרוך באותו שפע קליפת הגאווה, ולכן הגם שיאמין האדם שהקב"ה נתן לו זה השפע ולא כוחו ועוצם ידו עשה לו את חילו, מכל מקום יחשוב שהיה ראוי לקבלו, וכשיבוא אחר ויבקש ממנו מעשר מן המעשר, לא ירצה ליתן לו בשום אופן, שהרי שלו הוא.**

ומטעם זה צוה הקב"ה לאדם להביא מביכורי פירותיו לבית המקדש ולהודות שם לה' בכל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו על השפע שנתן לו שלא כפי מעשיו, ולכן אמרו חז"ל (מכות יז, א) "ותרומת ירך אלו ביכורים", כי בהבאת הביכורים האדם מרים את ידו לשמים ומכריז שלא בידו השיג את השפע שלו ואף לא בזכות מעשיו, אלא הקב"ה נתן לו את השפע ברוב רחמיו וחסדיו אע"פ שאינו ראוי ואינו כדאי.

ונמצאנו למדים מזה **שכאשר האדם מקבל שפע מהקב"ה מוכרח הוא מיד לקום ולהודות לה' מעומק לבו, כי אם לא יעשה כן, ייתפס ח"ו ברשת הגאווה ויתדרדר כלפי מטה. ההודאה לה' היא זו שתשמור עליו להשאר עכ"פ באותה מדרגה שעמד עליה לפני שקיבל את השפע, כי היא תזכיר לו לאדם שאילו היה הקב"ה הולך עמו על-פי מידת הדין, בוודאי לא היה מקבל זה השפע, ואם כן מה לו להתגאות.**

צאי לך בעקבי הצאן

ומבאר שם הגה"ק מאוז' רוב שמטעם זה אומר המביא ביכורים בוידויו "ארמי אובר אבי", כדי להזכיר לעצמו שיעקב

מצות הביכורים?

אכן לפי האמור הביאור הוא כך: כדי שהאדם יחיה את חייו בנעימים ולא יזדמנו לו אבני מכשול על כל צעד ושעל, עליו לאמץ גישת חיים נכונה, והנה אחד מהדברים המבטאים גישת חיים נכונה, הוא איך להתייחס אל השפע שהוא מקבל, כי אם לא יתייחס האדם אל השפע שהוא מקבל באופן הנכון, יקבל את השפע שלו מחלק הקליפה שבשפע ויהיה תמיד בבחינת יש לו מנה רוצה מאתיים.

אמר משה רבינו ע"ה: כשהאדם מקבל שפע הלא יכול הוא להתפס ברשת הגאווה ולהתרחק מחמת כן מהקב"ה, ומה ישמור על בני ישראל שלא יארע להם כן? ובכן כשיבנה בית המקדש, יביאו בני ישראל ביכורים לבית המקדש ויקראו את הוידוי ועל ידי כן יבואו לידי הכנעה וענוה וינצלו מרשת זו. אך מה ישמור עליהם לאחר שייחרב בית המקדש ולא יוכלו להביא ביכורים, והלא גם אז יוסיף הקב"ה ליתן להם שפע ברוחניות ובגשמיות, ומי יערב להם אז שלא יתרחקו ממנו דווקא בגלל השפע.

עמד משה הרועה הנאמן והתקין להם לישראל שיהיו מתפללין שלוש פעמים בכל יום, והיינו שיוודו בתפילתם להשי"ת הן בברכת מודים "מודים אנחנו לך שאתה הוא ה' אלוקינו וגו' ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת ערב ובוקר וצהריים", והן בפסוקי דזמרה ובברכות השחר. וכל מה שיוודו לא יהיה כדי להוסיף ולקבל שפע, אלא כדי להכיר טובה לה', ואז ממילא יבינו שיש להם כל, כי יבינו שאם הקב"ה הוא זה שנותן להם השפע, בוודאי הוא נותן להם כדי צרכם לא פחות ולא יותר, ועל ידי כן יהיו שמחים בחלקם ויקבלו את כל הטובה המובטחת למי ששמח בחלקו.

ואכן לאחר שיוודו לה' באופן הנכון, תהיה ההודאה שלהם מעין וידוי כפי שנתבאר, ואז יתמלאו באור ה' ותפילותיהם יתקבלו כפי הכלל שאצל הקב"ה כלי מלא מחזיק כלי ריקן אינו מחזיק. ומטעם זה אומרים ברכת "שים שלום" המהוה בקשה לזכות לשלום אשר כולל בתוכו כל הטובות שבעולם, לאחר ברכת מודים דווקא, כי לאחר שנעשה האדם כלי מלא, אז הוא יכול להחזיק את השלום.

מדור שבת קודש

ואני תפילתי לך ה' עת רצון – חלק ב'

מניעה מלעשות בקשתי בשום אופן מאלו הג' אופנים, דהנה 'ואני תפילתי' [המתפלל והמבקש אני אני הוא, רעייתך האהובה היפה בנשים, וכל האומות כקוף בפני אדם נגדה, אם כן אין כאן מניעה מצד המבקש. וגם התפלה היא] 'לך הוי"ה' [המהווה כל היות בחסד ורחמים להטיב לברואיו, והיכולת בידך להוות כל דבר, אם כן אין כאן מניעה מצד המתבקש, כי כן דרכך להטיב לברואיך, ויותר ממה שהעגל רוצה לינק וכו'. וגם עת תפילתי הוא] 'עת רצון' [רעוא דרעוין אישכתח ועתיקא קדישא גליא רצון דיליה לעשות כרצון וכו', אם כן אין כאן מניעה מצד מה שביין. על כן] אלוקים ברב חסדך ענני באמת ישעך.

עיקר אמירת בריך שמויה בשבת

במנחה

ויש להוסיף שמסיבה זו אומרים "ברוך שמויה" בתפילת המנחה, כי זוהי השעה הראויה ביותר לקבלת התפילה, וכמו שכתב הרחיד"א בספרו "מחזיק ברכה" (או"ח סי' רפ"ב) שעיקר התקנה היה לאמרו בתפילת המנחה ולא כפי שנדמה שעיקר התקנה היה לאמרו בתפילת השחר, וזה לשונו: וכזה ראייתי באגרות הרמ"ז ז'¹⁴⁴

זמן שאין בו מניעה מצד המבקש המתבקש והמבוקש

השיעור הקודם בענין שבת קודש נתייחד לביאור ענין ה"עת רצון" בשעת המנחה בשבת קודש, וכלשון הפסוק "ואני תפילתי לך ה' עת רצון". והנה בספה"ק "בני יששכר" (מאמרי השבתות מאמר ח) האריך הרבה בביאור פסוק זה, והביא על כך פירושים רבים. בשיעור זה נתחיל בע"ה בלימוד הביאור הי"ב.

זה לשון הספה"ק: ויתפרש עוד "ואני תפילתי" על פי חקירת החוקרים, כתבו שכל פעולה המתבקשת מן המבקש אל המתבקש (כלומר: כל פעם שאחד מבקש איזה דבר מן השני), הנה (כדי שמבוקשו יוכל להתמלאות על-ידי השני) מן הצורך הוא שלא יהיה איזו מניעה מן המבקש [היינו שלא תהיה מניעה מצד המבקש, כגון מפני שאינו כדאי וראוי לאותו דבר שהוא מבקש], וגם שלא יהיה מניעה מצד המתבקש [היינו שלא תהיה מניעה מצד המתבקש, כגון מפני שאין בו כח למלאות המבוקש או שהוא אכזרי בטבע], וגם שלא יהיה מניעה מצד המבוקש בעצמו [שהזמן אינו גורם לכך וכיוצא]...

והנה זאת מאמר כנסת ישראל לרודה [בשבת קודש בעת תפילת המנחה], אין כאן

¹⁴⁴ מגדולי מקובלי איטליא, תלמיד ר' יצחק מפוזנא תלמידו של ר' שעפטל בן השל"ה הק' זצ"ל ושל ר' בנימין

שהשבת מעידה גם על אחדותו יתברך וגם על ישראל שהם יחידים באומות].

עדות פירושו להוציא דבר שבסתר אל הגלוי, ולמשל ראובן לזה משמעון כסף, מציאות היא שאין להרהר אחריה, אבל אין הדבר ידוע לבית דין, וכיון שבאים העדים ומעידים על כך, הוא נעשה ידוע לבית דין. כמו כן זה שעם ישראל הוא גוי אחד בארץ הוא מציאות ברורה, אבל לפעמים הוא באכסאי, ואז באה השבת ומגלית אותו. **השבת מוציאה ומראית את נקודת הפנימית של כל יהודי, ואז ממילא נעשה ניכר לרבים כיצד נראה יהודי.**

שלושת תנאים הגורמים אלו לאלו

על-פי הדברים האלה שמקורם במדרש, נבין את דברי ה"בני יששכר" שהובאו לעיל באור חדש. אלמלא דברי המדרש, היינו מבינים ששלושת התנאים שצריכים בשביל השלמת המבוקש מאת ה', הם תנאים נפרדים שבמקרה נפגשים יחדיו. והרי זה כמשל האדם הנכנס לבנק לבקש הלוואה, שהבנק יכול לדחות אותו מצד שאין בקשתו תואמת עם חוקיה (היינו צד המתבקש), או מצד שעברו של המבקש הלוואה מפקפק, כך שאי-אפשר לסמוך עליו שיפרע את הלוואתו (היינו מצד המבקש), או מצד שהגיע לבקש את הלוואתו בשעה שהבנק סגור (היינו מצד המבקש), ורק אם שלושת התנאים יתקבצו יחד לטובתו, אז בקשתו תיענה. אולם מדברי המדרש למדנו

שנדפס עתה (סי' ט"ו דף י' ע"ב) שכתב דעיקר אמירת בריך שמייה לאומרו במנחת שבת. ועיין שם שהביא שהאר"י ז"ל היה אומרו גם בשחרית וממנו התחיל גם המון העם לנהוג כן. ועיין בספר "שערי תשובה" (סי' רצ"ב) שהביא עוד בזה הלשון: יש לומר בריך שמייה בהוצאת ס"ת [בשבת במנחה], ואדרבה אז הוא עיקר זמן האמירה, אלא שהאר"י היה אומרו אף בשחרית, והאומר גם בחול לא הפסיד.

שלושה מעידין זה על זה

כעת ניכנס בזה בע"ה יותר לעומק: **בתוספות מסכת חגיגה (ג, ב) הביאו מדרש¹⁵** בזה הלשון: שלושה מעידין זה על זה ישראל ושבת והקב"ה, ישראל והקב"ה מעידים על השבת שהוא יום מנוחה, ישראל ושבת על הקב"ה שהוא אחד, הקב"ה ושבת על ישראל שהם יחידים באומות.

פירושו של דבר ששלושת אלה, כל שנים מהם מעידים על השלישי לפי הכלל האומר כי על-פי שנים עדים יקום דבר. על-ידי ישראל והקב"ה יכולים כולם לראות במעלת השבת, על-ידי ישראל ושבת יכולים כולם לראות באחדותו של הקב"ה, ועל-ידי הקב"ה ושבת יכולים כולם לראות במעלתן של ישראל.

ומוסיפים שם התוספות: ועל זה סמכין לומר אתה אחד [ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ] במנחה בשבת אף על פי שאינו מדבר מעניינא דיומא דשבת כמו תפלת ערבית ושחרית [אלא מפני

הלוי תלמיד מהרח"ו זצ"ל.

¹⁵ הובא גם בטור סימן הנ"ל ונמצא באותיות דרבי עקיבא.

בשאר זמנים.

ויש לציין לזה מה שכתב הטור (סי' רצ"ב) שיש בתפילה "אתה אחד" נ"ה תיבות (על-פי המפרשים) כנגד הפסוקים מ"זכור את יום השבת לקדשו" עד "ויקדשהו". והנה בוודאי הדבר בא לרמז שהשבת והיהודי הולכים יד ביד, כי השבת מגלה מהותו של יהודי, והיהודי מגלה מהותה של שבת.

קבלת התפילה על-ידי שינוי הויית

האדם

כעת נעבור לטעם נוסף שכתב בספה"ק "בני יששכר" לאמירת "ואני תפילתי" בשבת במנחה, וזה לשונו הקדוש (שם מאמר ח): הנה חקרו הקדמונים (ספר העיקרים מאמר רביעי פ"ח) איך אפשר לומר שתהיה התפילה פועלת, נמצא שיש ח"ו שינוי רצון, כאשר קודם התפילה היה הרצון באופן כזה, ואח"כ על ידי התפילה נשתנה הרצון (ובאופן שאנו מדברים בשיעורים האחרונים בענין האמונה והבטחון, הקושיא גדולה וחזקה, שהרי הקב"ה יודע קודם שאנו מתפללים אליו למה אנו זקוקים, והוא טוב ומטיב גם מבלי שנתפלל אליו, ומדוע ישתנה הדבר על-ידי תפילתנו).

והנה כתבו על זה תלמידי הבעש"ט¹⁶ להיות על ידי התפילה נדבבק האדם במקום אחר יותר גבוה ונהפך לאיש אחר, והגם שנגזר גזירה על אותו האיש, הנה בהתפלל האדם אל השם הוי"ה ב"ה המהווה כל

שברוחניות אין התנאים נפרדים, אלא התנאים מולידים אלו את אלו; כששני תנאים מתחברים זה לזה, נולד התנאי השלישי. איך אפשר לדעת 'שבת' מה היא? שמענו כמה פעמים על מעלת השבת, אבל לא ראינו אותה אף פעם בחוש. מתי נראה אותה בחוש? כשנראה איש יהודי מתלהב ומתלהט בקדושת השבת. ובאותה מידה, אם נרצה לראות מהותו של איש, נתהה על קנקנו בשבת, כי השבת מוציאה ומפרסמת את הנקודה הפנימית שבתוכו. נמצאנו אומרים שהשבת אינה זמן שמתחבר אל היהודי, אלא השבת מגלה את היהודי, כי בשבת נעשה היהודי יהודי חדש.

חיות הקודש

ונמצא לענין שעת מנחה בשבת, שהוא נחשב ל"עת רצון" לא רק בגלל הזמן אשר הוא גדול מאוד כפי שהובא בשיעור הקודם משם הרה"ק רבי מנחם מענדיל מרימנוב זיע"א שאז היה הרצון הראשון להטיב לבריות, אלא גם בגלל שהיהודים מתקבצים יחד ואומרים "ואני תפילתי לך ה' עת רצון". היהודים מכניסים חיות בזמן והזמן מכניס חיות בהם, ועל-ידי זה מתעורר אז הרצון ביתר שאת. ולכן אומרים דווקא במנחה "אתה אחד ושמך אחד" (ובתוספות לא נתבאר מדוע דווקא במנחה), כי דווקא אז כשהזמן הוא "עת רצון" כפי שנתבאר מהרה"ק מרימנוב זיע"א, רצוי לומר "ומי כעמך גוי אחד בארץ", כי הזמן יועיל לפרסם את הנקודה הפנימית שביהודי, מה שאין כן

¹⁶ ראה ספר 'בעל שם טוב' (פרשת נח) עמוד התפילה אות קנט מספר 'תולדות יעקב יוסף' ששמע ממורו הבעל שם טוב הק' זיע"ב בשם מורו הק' אחיהו השילוני זיע"ב, ושם במקור מים חיים אות קנה.

בני ישראל אל ה', אז נבקע הים. וזה היה הרצון הקדום, באם יארע בזמן ההוא כך וכך, יהיה כך וכך¹⁷.

וכן הוא בענין התפילות, אין כאן שינוי רצון, רק ברצון הקדום היה הכל כשיתפלל האדם פלוני בזמן ההוא כך וכך, יהיה כך וכך, הבן הדבר. ולפי זה תתבונן אשר זה מאמר כנסת ישראל, ואני [דייקא, הנני מבין שאין כאן שינוי רצון, רק] תפילתי לך הוי"ה [המהוה כל היות, וכשמתפלל האדם הנה נתהוה להויה אחרת, והוא כדברי תלמידי הבעש"ט, וגם הנני מתפלל לפניך] עת רצון [וברצון הקדום הנה נכלל הכל, והיה הכל נכלל ברצון הקדום וכמו שכתבתי לעיל], הבן הדבר. עכ"ל הספה"ק בני יששכר.

זמן מסוגל להתהוות להויה אחרת

ובכן, מתי הוא הזמן המסוגל ביותר להתהוות להויה אחרת? הוי אומר: שבת קודש, שהרי השבת היא זו שמוציאה את הנקודה הפנימית של היהודי מבפנים החוצה כמו שנתבאר על-פי דברי המדרש, וביותר הזמן מסוגל בשבת קודש בשעת המנחה, כי

היות, הנה נתדבק במקום יותר גבוה ונתהוה להויה אחרת, ואין כאן שינוי רצון כי על אותה ההויה שהוא כעת לא נגזרה הגזירה.

תנאי התנה הקב"ה עם הברואה

וממשיך ה"בני יששכר": ובעניות דעתי גם כן אמרתי תירוץ לזאת הקושיא כפי קבלתי מפי סופרים, דהנה אמרו חז"ל תנאי התנה הקב"ה עם הים שיבקע לפני בני ישראל (בר"פ"ה ד), וכן בכל הענינים כאשר כתבו רז"ל במדרשיהם וכן בזוהר (כגון בקיעת הנהר גנאי אצל התנא רבי פנחס בן יאיר). והוא גם כן מטעם הנ"ל, דהיאך אפשר שיהיה שינוי רצון אצל התכלית הפשוטי ויקלקל הפועל האומן ברוך הוא את פעולתו וישנה הטבעיים, ממה שהטביע אותם כרצונו מבראשית. אלא על כרחך תיכף מבראשית התנה הקב"ה עם כל הנבראים אשר ישדדם בזמן ההוא ובאופן כזה ובאם יארע כזה.

דהנה הבחירה חפשיית, ובאם היו המצריים משלחים את ישראל תיכף ולא היו רודפים אחריהם לא היה נבקע הים, רק כאשר אירע חוזק לבם וענין הרדיפה וצעת

¹⁷ בדרך אגב, מזה נרוויח להבין למה היה נצרך שהמצרים יחזקו את לבם פעם אחר פעם וימשיכו להתעלל באבותינו, כי דווקא על-ידי זה נסתובב הדבר ונבקע להם הים, ואלמלא כן, לא היינו זוכים לא לקריעת הים ולא לאמירת השירה, ולא לאמונת הלב שזכינו בעקבותיהן. צריכים אנו להודות ולהלל להשי"ת על שהגביר את מצוקתנו כדי שנצטרך להתפלל אליו מעומק לבנו ולזכות בכך לפתיחת השערים.

ותן לחכם ויחכם עוד, ויבין שכך הוא גם בעניינים הפרטיים, כי אילו היה האדם נושע תיכף ומיד ולא היה שרוי במצוקה זמן מה, לא היה מגיע לשבירת הלב הגורמת לו לאדם לשאת תפילה לה' מעומק הלב, וממילא לא היו נפתחים לו השערים.

נס עשה לו ה' שלא הוציאו ממצוקתו תיכף ומיד, אלא נתן לו להגיע לשבירת הלב, כי מעתה ייפתחו לו השערים אשר ישרתוהו כל ימי חייו, ומעתה יוכל להוושע במהרה. וכבר הובא יסוד זה מהרה"ק מאפסא זיע"א (בחקותי) ומעוד ספרים, שכיון שנפתח שער מסוים פעם אחת, כבר נקל לפתוח אותו פעם שניה ושלישית. כי רק כשרוצים להוריד שפע מסוים לעולם פעם ראשונה, קשה הדבר לעשותו, אך מעתה ואילך, כיון שנפתח נפתח.

שמקצרים פחות ממה שחייבים. והנה בקריאת התורה יושבים בביהכ"נ ועושים התולים ודברים בטלים, ומי יכפר עליהם, הלא התלמיד חכם אשר שומע [לקריאה] אינו יכול לעשות בזה יותר ממה שנצטוו לישב באימה ולשמוע דברי אלוקים חיים, ואם כן במה יתכפרו רשעים אלו. על כן עמד עזרא ותיקן לקרוא בתורה גם במנחה דשבת, שהוא יותר מההתחייבות (שהרי כבר קראו בשחרית), ובפרט תלמיד חכם העוסק בתורה כל השבוע הלא פטור מהתמדה ביום השבת (כדאיתא ברמ"א סי' ר"צ ס"ב) ואפילו הכי יושבים באימה ושומעים קריאת התורה, ובזה יהיה כפרה להנ"ל, ולכן אמרו שעזרא תיקן את הקריאה במנחה משום יושבי קרנות, הם העוסקים בדברים בטלים, כידוע מנוסחת 'מורה אני לפניך שלא שמת חלקי מיושבי קרנות, שהם משכימים לדברים בטלים', ואתי שפיר. עכ"ל החת"ס.

ויעשו בולם אגודה אחת

ונראה להוסיף שהדברים מקבלים משנה תוקף מכיון שאומרים אז "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ", והיינו שכל בני ישראל מאוחדים ודבוקים זה בזה, וממילא יכולים אלו למלאות חסרונם של אלו. והאמת שכבר היו מן הצדיקים ששמו לבם אל העובדה הנפלאה, שהניגון בתפילת המנחה דשבת שווה אצל כל הקהילות, בניגוד לשאר התפילות, בהן הניגון משתנה מקהילה לקהילה.

ולפי מה שנתבאר לעיל שהזמן גורם להם לבני ישראל להתקרב לשורשם, הדבר מובן להפליא, כי בני ישראל ככל שהם

אז מתגלה הרצון הראשון להטיב באיתגליא לכל מי שיתנהג כפי רצונו יתברך וייצא מכל השינויים שלו, ולכן לאחר כל עבודת השבת, כשהנקודה היהודית מתגלית ובני ישראל נעשים יותר קרובים לרצונו יתברך, מתגלה רצונו הראשון של השי"ת הן מצד הזמן והן מצד בני ישראל שהם קרובים יותר לרצונו יתברך.

הלא כך הבאנו בשיעור הקודם משם רבי נתן ב"ר מכיר ז"ל, שהמלך המשיח יבוא בשבת קודש בשעת המנחה, ומבואר מזה ששעת המנחה היא הזמן המסוגל לגאולה. והנה הגאולה היא חזרה אל השורש, כי הנה בשעה שנברא האדם חי היה בגן עדן וקיבל את כל חיותו באופן שלא היה לו שום חסרון, וכיון שתעה בדרכו, יצא לגלות, וכעת כשבני ישראל חוזרים אל שורשם הנה הם חוזרים לקבל את חיותם אשר נשללה מהם ויוצאים מגלותם. שעת המנחה בשבת קודש מסוגלת להחזיר את נפש היהודי לשורשה, וכשתחזור לשורשה ממילא תצא מגלותה.

קריאת התורה במנחה לכפר על זלוליו עמי הארץ בקריאה

עוד יש להביא דבר נפלא ממרנא ה'חתם סופר' זיע"א (ב"ק פב, א) בבארו ענין קריאת התורה בשבת במנחה, וזה לשונו: יראה הפירוש כך, כי כל העבירות שעמי הארץ חוטאים, מתכפר על-ידי הצדיקים לומדי התורה. והנה זה שייך כשיש להצדיקים שום עוֹדף, כגון במה שפורשים הצדיקים משערי היתר, דין הוא שיכפר על מה שהרשעים פוגעים באיסור. אמנם אם גם הצדיקים אין להם יתרון רק שעושים כפי ההתחייבות, אם כן איך יגינינו על הרשעים

חזרו אל שרשם ונסתלקו מן העולם, וזוהי מיתת נשיקה כנודע (הלא כך מסופר על כמה צדיקים שבעת אמירת קדושת כתר אחזו בידיהם איזה חפץ גשמי כדי שלא יסתלקו מן העולם מרוב דביקות).

מזה ששלושה אלו נסתלקו דווקא בשבת קודש בשעת המנחה, יכולים אנו להבין שאז הזמן גורם לקרב את בני ישראל אל השורש, ולכן אותן ג' נשמות שהיו נשמות כלליות, התדבקו אז בשורשן באופן כזה שנגרם על-ידי כן סילוקן מן העולם.

והנה תועלת גדולה יש בחיזוק הכרה זו בלבנו, הן מפני שהיא תעורר בנו הרצון להתפלל כיאות ובכוונה הנכונה, והן מפני שעל ידה נבין מהו יהודי, וככל שנבין מהו יהודי, יתווסף הכוח לתפילתנו, כי בהבנה זו נגלה את העת רצון. ומזה נוכל ללמוד גם על התפילות בימות החול, כי נבין שאין אנו צריכים להשקיע את כל הכוחות בתפילת הבקשה, אלא נוכל להשקיע בחיזוק ההכרה מיהו השי"ת ומיהו יהודי, ואז נתקרב אל השורש ומאז ואילך הבקשות יצאו מלבנו כמו מאליהן.

העת רצון מצד הזמן הוא אמנם בשבת במנחה, ולכן אומרים אז "אתה אחד ושמן אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ", אבל הפסוק "ואני תפילתי לך ה' עת רצון" לא נאמר על שבת במנחה בלבד, אלא לימוד הוא לנו להבין ולהשכיל איך לגשת אל התפילה באופן הנכון.

מתקרבים לשורשם, הם מוסיפים להתאחד, שהרי למעלה בשורשם אין שום פירוד ביניהם. והרי מסיבה זו היו הצדיקים יכולים לראות טוב אצל כל אחד, ואפילו אצל הרשע הגמור, כי היו מתבוננים בשורשו, ובשורש הלא כל בני ישראל אחודים, וממילא כולם אהובים כולם ברורים.

טעם הגון באמירת צדקתך

ונרוויח לפי זה טעם הגון באמירת "צדקתך" בשבת במנחה, כי הנה בזהרה הקדוש איתא בטעמא דאמירת צדקתך (ח"ב קנו, א): תלתא אינון דאסתלקו מעלמא בהאי זמנא וכולהו כלילין במשה, חד משה נביאה מהימנא עלאה, וחד יוסף צדיקא וחד דוד מלכא, בגיני כך תלת צדוקי דיני הכא [שלושה הם שנסתלקו מן העולם בזמן ההוא, וכולם כלולים במשה, אחד משה הנביא הנאמן, ואחד יוסף הצדיק, ואחד דוד המלך. משום זה שלושה צידוקי הדין כאן]. והנה ההבנה הפשוטה בטעם הזהרה הוא, שאנו אומרים צדקתך כדי להצדיק עלינו את הדין, והרי הוא מעין אמירת ברכת דיין האמת.

אך לפי האמור, יש באמירת צדקתך כדי לחזק בנו ההכרה בגודל הזמן לקרב אותנו אל השורש. כי הנה צדיקים אלו, סילוקן מן העולם היה על-ידי שהשיגו את המדרגה הגבוהה ביותר שבן אנוש יכול להשיג בזה העולם, וכיון שהוסיפו לעלות,

מדור הילולא דצדיקיא

האדמו"ר הרה"ק רבי אברהם אביגדור נחום בן הרה"ק רבי יעקב יצחק דן מסטריקוב זיע"א

נסתלק לגנוי מרומים ביום ט"ו אלול ה'תשס"א

חידוש מפולין

באופן קבוע.

כשהרבי ביקש לברוח מטלפי הנאצים והזדקק למסמכים שונים, יצא הגרי"ז לעזרו. שיגר אותו הגרי"ז עם מכתב אל הגאון רבי חיים עוזר זצ"ל אשר היה ידוע בשתדלנותו למען פליטי המלחמה. במכתבו ביקש ממנו שימציא למוציא המכתב את המסמכים הדרושים לו, כשהוא מתארו בתיאורים מפליגים למען יידע שאין המדובר בנער פשוט אלא בנער הגבוה משכמו ומעלה. כשחזר מהגרר"ע, שאל אותו הגרי"ז היכן המכתב. אמר לו הרבי שהוא נשאר אצל הגרר"ע. אמר לו הגרי"ז: מכתב כזה לא משאירים...

הורמנא דמלכא

על הגאון מטשעבין זצ"ל מסופר שלגודל יראתו לא היה מעניק הסכמות לספרי הלכה, וכמו כן לא היה מסמיך את ידיו להוראה. יוצא מן הכלל הוא הרבי מסטריקוב. היה זה כאשר הגאון מטשעבין רצה לצרפו לדין תורה, והרבי אמר לו שאינו רשאי בכך משום שאין לו היתר הוראה, אמר לו הגאון מטשעבין: לך אתן היתר הוראה. לאחר הסתלקות הרה"ק מבעלזא זיע"א הזמין שמשו בקודש הרה"ח ר' שלום פויגל ז"ל את הרבי לחנוכת הבית שנערכה

נתוודעתי לאחרונה ליהודי שהיה מקורב אצל צדיק זה ביותר, קיבלתי ממנו עדויות אמת מאותו צדיק, סיפורים ודברי תורה, ונציג אותם בע"ה לפנינו. הן גאון עצום היה הצדיק, וכגודל גאונותו כך גודל ענוותנותו, אשר כפי הידוע לא היה יכול לסבול כלל גינוני כבוד. קודם המלחמה, נפש עם זקנו הרה"ק רבי אלימלך מנחם מענדל מסטריקוב זיע"א באחת מעיירת הנופש, שם פגש את הגרי"ז מבריסק זיע"א ודיבר אתו בלימוד. כשהגרי"ז חזר משם לעירו, אמר למקורביו: חוזר אני עם חידוש מפולין; ראיתי נער צעיר מופלא בתלמודו...

יצק מים על ידי הגרי"ז מבריסק

בשנות המלחמה נהרגה כל משפחתו, ורק הוא נותר לפליטה כשהוא נע ונד ממקום למקום. בהגיעו לוילנא, ביקש להצטרף לשיעור שהגרי"ז היה מוסר לבניו. בדרך כלל לא היה הגרי"ז נותן לאחרים להצטרף לשיעורו זה, אך כיון שראה מי המתדפק על דלתו, נזכר מיד בדמותו וצירפו אל שיעורו. כך נעשה הרבי לאחד מגדולי תלמידי הגרי"ז, כשהגרי"ז משתעשע עמו בלימוד

וזה לשון התרגום: "וכדי חמא משה ענוותנותיה, קרא משה להושע בר נון יהושע". פירוש: כאשר ראה משה את ענוותנותו של הושע, אזי קרא לו יהושע לאמור י-ה יושיעך מעצת מרגלים.

פירש הצדיק מסטריקוב: אין זה סתם ענין של ענווה, אלא עניינו **שכדי שתהיה השפעה לתפילת הרב על תלמידו, צריך התלמיד שיקטין עצמו בפני הרב ויתקשר אליו עד שתהיה ביניהם התקשרות נפש בנפש**, ולכן דווקא יהושע שהיה מקטין את עצמו ומתקשר בנפש משה, יכול היה משה להתפלל עליו שיינצל מעצת מרגלים, מה שאין כן שאר המרגלים שלא הקטינו עצמם כמותו.

ואמר עוד: חז"ל אמרו (מכות י, א) רב שגלה [לעיר מקלט], מגלין ישיבתו עמו, וכך פסק הרמב"ם, אולם בדברי הרמב"ם לא נזכר שכופין על דבר זה כפי שכופין על שאר המצוות. וטעם הדבר כי **מי שאינו גולה ברצונו עם רבו, אינו תלמיד**, ואם כן מה ענין יש לכפותו לגלות עם רבו.

בורח מן הארמו"רות

מחמת ענוותנותו הגדולה לא רצה להנהיג עדה ואף לא לקרוא קוויטלאך (רק בערב יום הכיפורים היה קורא קוויטלאך). אומר היה כך: הרוצה להנהיג עדה בישראל, מוטל עליו לעשות 'שימוש' אצל אביו ולהתבונן בהליכותיו, אך אני לא עשיתי זאת מפני שהיה לי אח גדול הרה"צ ר' טוביה יוסף הי"ד¹⁸ שנרצח בשנות הזעם. לא למדתי איך להנהיג עדה בישראל ואינו מסוגל לזה.

לישיבת בעלזא ברחוב אגריפס שבירושלים. שם יצא מגדרו בכבדו את הרבי. כשנשאל מדוע כיבד כל-כך את הרבי מה שלא היה רגיל בכך, ענה: כשהרבי מסטריקוב ישב בשולחנו הטהור של הרבי [מבעלזא] בתל-אביב, כיבדו שתי פעמים באמירת תורה והוא סירב. הן מעודי לא ראיתי שהרבי יכבד מישהו באמירת תורה באמצע שולחנו הטהור, והרי זה מוכיח על גודל קדושתו של הרבי מסטריקוב, וכי לא אכבדהו כראוי לו?!

על דא התחרט הרבי

סיפר לי יהודי זה מקורבו של הרבי, שקודם הסתלקותו אמר לו הרבי: על שני דברים אני מתחרט, האחד על שהתגוררתי שנים הרבה בתל-אביב ולא השכלתי לתת קוויטל לרבי מבעלזא. והשני על שסירבתי לקבל תמיכה כספית מהגה"ק מסאטמאר למרות שהפציר בי שוב ושוב, והלא גרמתי לו צער. צריך הייתי להסכים להפצרותיו ולהנאותו בכך.

הטעם שלא התפלל משה על שאר

המרגלים

פעם אמר הרבי פירוש נפלא שיש בו כדי לסבר את האוזן איך צריך התלמיד להקטין עצמו בפני הרב: בפרשת שלח נאמר "ויקרא משה להושע בן נון יהושע", ופירש רש"י: "התפלל עליו י-ה יושיעך מעצת מרגלים". אמנם השאלה נשאלת מדוע לא התפלל גם על שאר המרגלים שיינצלו מעצה זו. ובתרגום יונתן נמצאת תשובה לשאלה זו,

¹⁸ חתנו של הרה"ק ה'בית אברהם' מסלאנים בבראנוביץ זי"ע.

כעת בשמחתה, תפקידם ליתן לה חיזוק ואומץ, ובכך אם אבוא כאדם פשוט, מה אועיל לה בהופעתו...

כשאומר לך על ימין שהוא ימין

פעם אמר: רש"י מפרש על הפסוק "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" - אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין, וכל שכן שאומר לך על ימין ימין ועל שמאל שמאל. ולכאורה תמוה, מה צריך לאיסור "לא תסור" כשאומר לך על ימין ימין ועל שמאל שמאל, הלא פשוט הוא ואינו צריך להיאמר שצריך ללכת בדרך הברורה והישרה.

אכן רש"י בא להודיע לנו שרבי 'נורמלי' הוא גם רבי. לפעמים אנשים אוהבים רק את המנהיג שיוצא כביכול מהדרך המקובלת ואומר מדי פעם על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין. הודיע לנו רש"י שיש לאהוב גם את המנהיג שאומר על ימין שהוא ימין ועל שמאל שהוא שמאל, והכן.

משים עצמו כמדבר שהכל דשין בו

כשהיה צריך להגיע ממקום למקום, לא היה נותן שיסיעוהו במכונית כדרך הרבנים והצדיקים, אלא נוסע היה באוטובוסים (תחבורה ציבורית) והיה אומר בצחות לשונו: אני הרבי הגדול ביותר כי יש לי את האוטו הגדול ביותר. לפעמים היה מבקש מאנשים שיקחו אותו ברכבם בדרך נסיעתם, והתנה עמם שלא יקדימו לגמור את מלאכתם בגללו, אלא כשיגמרו את מלאכתם כמידי יום, יצטרך אליהם בנסיעתם.

ראיתי כתוב שסיפר שבשנתו הראשונה לאחר נישואיו פנו אליו אנשים בבקשת עצה. הלך אז אל הרה"ק ה'בית ישראל' מגור זיע"א לשאול אותו כדת מה לעשות מאחר שאין יודע מה לענות לפונים אליו. אמר לו ה'בית ישראל': המחשבה הראשונה שעולה לך במוח, זוהי התשובה הנכונה.

אמר על כך הרבי: בתחילה חשבתי שהרבי מגור הקל עלי את המלאכה, ולבסוף גיליתי שהכביד עלי המלאכה, כי קשה היה לי עד מאוד לחשב מהי המחשבה הראשונה...

מבין גדול בכבוד

סיפר לי אותו יהודי ממקורבי הצדיק שפעם אמר לו: אנשים פונים אלי בשאלות משאלות שונות, איך אדע להשיב להם? וכי יודע אני ליתן תשובות לבני אדם?! אכן התבוננתי וראיתי שרוב שאלות הן שאלות של כבוד [כבוד מעיישה'ס], נו - על כבוד אני מבין גדול.

הולך היה הרבי עם מלבושים פשוטים. המלבוש היחיד שהיה מיוחד אצלו היה כובע רבני, אך כשהיה מגיע להשתתף בשמחה, היה מורידו מיד מראשו כדי שלא להתבלט.

היה לו מקל של זהב שמישהו נתן לו במתנה, אך הוא היה משאירו תמיד בביתו ונותן לו להעלות אבק. פעם אחת בלבד, כשהוזמן לשמחת צדיקים, הוציא את המקל והלך עמו. כשנשאל על השינוי על ידי משמשו, הסביר כך: קהילה זו, בעלת השמחה, עברה כעת טלטלה גדולה בגלל איזו פרשייה כאובה, והרבנים המשתתפים

שטבילתך נושאת חן בעיני יותר מן הטבילות של הראשונים!

קשה ויווגו של אדם כקריעת ים סוף

פעם התלונן בפניו אחד על שהוא נכון מאוד בענין השידוכים מחמת הקושי שיש לו לגמול את ההחלטה בלבו איזה שידוך לסגור. אמר לו הצדיק: חז"ל אמרו "קשה זיווגו של אדם כקריעת ים סוף", היינו כשהאדם נותן הסכמתו לשידוך, עליו להרגיש אז כאילו הוא קופץ לתוך המים, וכפי שבני ישראל בשעה קפצו לים לא ידעו מה ייעשה להם והאמינו בה' שאמר להם להכנס למים, כמו כן כשהאדם נותן הסכמתו לשידוך, הגם שאינו רואה בעיניו אם טוב הוא בשבילו אם לאו, **אם עשה את מה שמוטל עליו לעשות בדרך העולם, יש לו לקפוץ מעתה אל תוך המים מתוך אמונה בה' שבוודאי יוביל אותו בדרך הנכונה.**

נוהג היה הצדיק לאכול זיתים בשבת קודש, באמרו **ששבת הוא יום של זכירה כמו שנאמר "זכור את יום השבת לקדשו", ואין שולטים בו דברים הקשים לשכחה.**

חיזוק נפלא להודש אלול

לסיום נביא דבר חיזוק נפלא מהרבי: בפרשת כי תצא אנו לומדים שבן סורר ומורה נידון על שם סופו, וכדאיתא במסכת סנהדרין (עב, א): תניא, רבי יוסי הגלילי אומר: וכי מפני שאכל זה תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין האיטלקי אמרה תורה יצא לבית דין ליסקל?! אלא, הגיעה תורה לסוף דעתו של בן סורר ומורה, שסוף מגמר נכסי אביו ומבקש לימודו ואינו מוצא, ויוצא לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות. אמרה

פעמים היו רואים אותו חוצה עם ילדים קטנים את הכביש הלך ושב, ממש כאחד האדם. זה היה מהלך החיים שלו, וכך היתה התורה מוצאת אצלו את משכנה, וכמו שפירשו חז"ל (עירובין נד, א) על לשון הפסוק "ומדבר מתנה": אם משים אדם עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו, תלמודו מתקיים בידו.

ויסב את פניו אל הקיר ויתפלל

סיפר לי מקורבו של הצדיק מה ששמע מיהודי אחד בעל המעשה: פעם התלווה אל הצדיק בביקורו אצל חולה אחד בבית החולים הדסה שבירושלים. בדרך הליכתם בפרוודורי בית החולים, חלפו ליד חדרי הניתוח. נכנס הצדיק לחדר המתנת המשפחות (החדר שבו שוהים בני המשפחה בשעת הניתוח), נעמד ליד הקיר והתפלל כשעה חדא.

מלווהו הבין שהוא מתפלל כעת על החולים השוכבים על שולחן הניתוחים, אך הצדיק נימוק אחר היה לו, וכה הסביר לו לאחר מכן: במקום זה מתפללים אנשים לשלום יקיריהם מעומק לבם כפי שאין מתפללים בשום מקום אחר, ואם כן בוודאי רשום כאן רושם עז דקדושה, והרי זה מקום קדוש שהתפילות מתקבלות בו.

טבילה בזיעה של מצוה

פעם פסע ברחוב והנה ראה יהודי אחד מוביל את אביו הישיש בכסא גלגלים כשמצחו נוטף אגלי זיעה מרוב מאמץ, ניגש אליו ואמר: המלאכים טובלים בנהר די-נור, החסידים טובלים במי מקוה, ואתה טובל **כעת בזיעת מצות כיבוד אב. האמן לי**

ניכרים אצלו ניצני רשעותו, לפיכך נידון הוא על שם סופו.

הוסיף הרבי: אם במידה רעה הוא כך כל שכן במידה טובה, והרי מידה טובה מרובה, ולכן אנו קוראים פרשה זו בחודש אלול, כדי לעורר את לבבנו לשוב אל ה', ולהודיענו שאם רק נתחיל לתקן את מעשינו, הגם שלא נגיע אל סוף תיקונם עכשיו, ידונו אותנו על שם סופנו ונזכה לשנה טובה ומתוקה אכי"ר.

תורה: ימות זכאי ואל ימות חייב. נשאלת השאלה: מאי שנא מישמעאל שלא דנוהו על שם סופו אלא כך אמר עליו הקב"ה: "באשר הוא שם", וכפירוש רש"י שם: לפי מעשים שהוא עושה עכשיו הוא נדון ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות¹⁹.

תירץ על כך ה'מזרחי': אצל ישמעאל לא היו ניכרים עדיין ניצני רשעותו, לכן לא היה נידון אלא לפי מה שהוא עכשיו. מה שאין כן אצל בן סורר ומורה שכבר עכשיו

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן

¹⁹ ראה רא"ם ושאר מפרשי רש"י בפרשת וירא ובפרשת כי תצא דשקלו וטרו בשאלה זו באריכות.

**פטרונני מכון הבינני
חודש אלול**

ידידינו החשובים

**הרוצה בעילום שמו
לזכות לברכה והצלחה**

**הרוצה בעילום שמו
לז"נ הרב ר' אברהם יהושע
בן הרב ר' משה אריה זצ"ל
אבד"ק נאסאד**

**חבר וועד הפועל
ר' יואל פילאפף הי"ו
לזכות לכתיבה וחתימה טובה**